

Sari Karttunen, Emmi Lahtinen ja Viivi Seirala

Selvitys Taiteen edistämiskeskuksen liikkuvuusapurahoista

Tavoitteet, jakautuminen, hallinnointi ja kehittämistarpeet

19.3.2019

Cuporen työpapereita 10

Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore

© Tekijät ja Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö 2019

ISBN 978-952-7200-38-4 (pdf)

ISSN 2343-2284 (pdf)

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	8
1.1	Selvityksen tausta ja tavoitteet	8
1.2	Aineistot ja menetelmät	10
1.3	Raportin kulku.....	10
2	KANSAINVÄLISYYDEN EDISTÄMISEN TAVOITTEET – MIKSI JA MIHIN TAIKE MYÖNTÄÄ LIIKKUVUUSTUKEA?.....	11
2.1	Kansainvälisyys toimintaa ohjaavissa asiakirjoissa.....	11
2.2	Korvamerkityn tuen painopiste Suomesta maailmalle	12
3	LIIKKUVUUDEN JA KANSAINVÄLISTYMISEN EDISTÄMINEN TAIKESSA.....	13
3.1	Valtionaputoiminta.....	13
3.2	Kulttuurin moninaisuuden ja liikkuvuuden kehittämisohjelma	14
4	LIIKKUVUUSAPURAHAT	16
4.1	Apurahojen käyttötarkoitus ja hakuohjeet	16
4.2	Apurahojen hallinnointi, päätöksenteko ja selvittäminen	17
5	LIIKKUVUUSAPURAHOJEN KOHDENTUMINEN 2017	18
5.1	Avainluvut hakijoista, hakemuksista ja myönnoistä	18
5.2	Liikkuvuusapurahat taiteenaloittain.....	20
5.3	Liikkuvuusapurahojen jakauma maakunnittain	23
5.4	Liikkuvuusapurahojen vuotuinen vaihtelu: taiteenaloittainen ja maakunnittainen jakauma 2015-2017	25
5.5	Kohdemaat 2015–2017	28
6	VERTAILUTAUSTAA LIIKKUVUUSAPURAHOILLE: KOHDEAPURAHOJEN KÄYTTÖ ULKOMAILLA 2017.....	30
7	LIIKKUVUUSTUEN KEHITTÄMISVAIHEET JA -TARPEET	33
7.1	Tukimuodon kehittäminen Taiken aikana	33
7.2	Liikkuvuusapurahan saajien kokemuksia	34

8	KEHITTÄMISKOhteita ja -ehdotuksia aineistohavaintojen pohjalta	36
8.1	Liikkuvuuteen suunnatun tukimuodon yksinkertaistaminen.....	36
8.2	Liikkuvuustuen kulttuuripoliittisten tavoitteiden tarkentamisen ja kokonaisarvioinnin tarve	37
	LÄHTEET	41
	LIITE 1. MUITA LIIKKUVUUTEEN KOHDISTETTUA VALTION TUKEA MYÖNTÄVIÄ ORGANISAATIOITA.....	43

TAULUKKOLUETTELO

Taulukko 1. Taiken kansainväliseen ja ulkomailta tapahtuvaan toimintaan myöntämät apurahat ja avustukset vuosina 2015–2017 (€)	14
Taulukko 2. Avaintietoja Taiken liikkuvuusapurahan hakijoista, hakemuksista ja myön- nöistä vuonna 2017	18
Taulukko 3. Residenssimatkoihin ja -työskentelyyn kohdistuneet liikkuvuusapura- hakemukset ja -myönnot vuonna 2017 taiteenaloittain (lkm, %)	19
Taulukko 4. Residenssimatkoihin ja -työskentelyyn kohdistuneet liikkuvuusapurahat vuonna 2017 taiteenaloittain (€, %)	20
Taulukko 5. Liikkuvuusapurahahakemukset ja -myönnot vuonna 2017 taiteenaloittain (lkm, %)	21
Taulukko 6. Liikkuvuusapurahahakemukset ja -myönnot vuonna 2017 taiteenaloittain (€, %)	23
Taulukko 7. Liikkuvuusapurahahakemukset ja -myönnot vuonna 2017 maakunnittain (lkm, %)	24
Taulukko 8. Liikkuvuusapurahahakemukset ja -myönnot vuonna 2017 maakunnittain (€, %)	25
Taulukko 9. Kymmenen suosituinta kohdemaata liikkuvuusapurahahakemuksissa ja -myönnoissä 2015–2017	29
Taulukko 10. Ulkomailta tapahtuviin hankkeisiin myönnetyt valtakunnalliset kohde- apurahat vuonna 2017 taiteenaloittain (€, %)	32

KUVIOLUETTELO

Kuvio 1. Liikkuvuusapurahahakemukset ja -myönnot vuonna 2017 taiteenaloittain (lkm, %)	21
Kuvio 2. Myönnetyt liikkuvuusapurahat vuonna 2017 taiteenaloittain (€, %)	22
Kuvio 3. Liikkuvuusapurahat vuosina 2015–2017 taiteenaloittain (€)	26
Kuvio 4. Liikkuvuusapurahat vuosina 2015–2017 taiteenaloittain (yhteensä 1,3 milj. €, %)	27
Kuvio 5. Liikkuvuusapurahat vuosina 2015–2017 maakunnittain (yhteensä 1,3 milj. euroa; %)	28

Kuvio 6. Ulkomailla tapahtuviin hankkeisiin myönnettyjen valtakunnallisten kohdeapurahojen jakauma vuonna 2017 taiteenaloittain (yhteensä 107 kpl; %) 31

Kuvio 7. Ulkomailla tapahtuviin hankkeisiin myönnetty osuus valtakunnallisista kohdeapurahoista eri taiteenaloilla vuonna 2017 (lkm, %) 31

Taulukoissa käytetyt symbolit

Ei yhtään	–
Suure pienempi kuin puolet käytetyistä yksiköistä	0 ja 0,0
Tieto koskee vain harvoja tapauksia tai se on liian epävarma esitettäväksi	..

ESIPUHE

Raportin taustalla on Taiteen edistämiskeskuksen (Taike) vuonna 2017 Kulttuuripoliittikan tutkimuskeskus Cuporelle tekemä toimeksianto kartoittaa taiteilijoiden kansainvälisen liikkuvuuden tukimuotoja, joiden rahoitus on peräisin valtion kassasta. Valtionavustuksia voivat myöntää opetus- ja kulttuuriministeriön ohella sen alaiset virastot, kuten Taike, minkä lisäksi niitä on delegoitu muiden tahojen, esimerkiksi Suomen elokuvasäätiön, jaettaviksi. Toimeksiantoa motivoi huoli tukijärjestelmän hajanaisuudesta ja avustusmuotojen päällekkäisyydestä. Kartoitus raportoitiin seminaariesityksen ja siihen liittyvän powerpoint-paketin muodossa syksyllä 2017.

Kartoituksen jälkeen Cuporessa jatkettiin taiteilijoiden liikkuvuustuen selvittelyä koskien Taiken omia avustusmuotoja. Käsillä oleva selvitys lähtee pitkälti Taiken tiedontarpeista, ja sen tekemiseen on osallistunut virastossa erityisasiantuntijana kesään 2018 saakka työskennellyt Viivi Seirala. Raportissa tarkastellaan liikkuvuusapurahoja niin ylätason kulttuuripoliittisten tavoitteiden kuin hallinnon arkisten käytäntöjen tasolla. Lopuksi esitetään näitä molempia koskien täsmentämis- ja kehittämissuhteita.

Raportti liittyy Taiken ja Cuporen yhteistyöhön, joka alkoi vuonna 2013 viraston perustamisen jälkeen. Kun Taikea koskevassa laissa (657/2012) tutkimusta ei sisällytetty viraston tehtäviin, Taiteen keskustoimikunnan yhteydessä aiemmin toimineen tutkimusyksikön toimintoja ja resursseja siirrettiin Cuporeen. Yhteistyön kiinteään ytimen muodostaa vuosittain tehtävä kyselypohjainen Taiteen ja kulttuurin barometri. Maaliskuussa 2019 julkaistun neljännen barometrin teemana on taiteentekijöiden ja taiteen liikkuvuus (Hirvi-Ijäs ym. 2019). Käsillä oleva selvitys on osaltaan tuottanut siihen taustatietoa.

Lämpimät kiitokset yhteistyöstä selvityksen tekemiseen Taiken puolesta osallistuneelle ja sittemmin muihin tehtäviin siirtyneelle Viivi Seiralalle. Selvityksen tekemiseen tarvittu tilastoaineiston käyttöömme on Taikesta toimittanut erityisasiantuntija Paula Karhunen. Erityisasiantuntija Kirsi Väkiparta puolestaan on selostanut liikkuvuusapurahan käsitteilyprosessia, hakukriteerien tulkintaa ja viimeaikaisia kehittämistoimia. Käsikirjoitukseen saaduista kommentteista kiitämme Karhusen ja Väkiparran ohella taiteen tukemisen vastualueen päällikköä Esa Rantasta ja kehittämisen vastualueen päällikköä Eva-Maria Hakolaa Taikesta sekä kollegaamme Sakarias Sokkaa Cuporesta. Todettakoon vielä, että vaikka käsikirjoitusta on osin tehty ja kommentoitu virastossa, siinä esitetyt suositukset eivät edusta Taiken virallista kantaa vaan ovat kirjoittajien omia näkemyksiä.

Minna Canthin päivänä 2019

Sari Karttunen ja Emmi Lahtinen

1 JOHDANTO

1.1 Selvityksen tausta ja tavoitteet

Taiteen edistämiskeskus (Taike) on vuonna 2013 toimintansa aloittanut taiteen edistämisen asiantuntija- ja palveluvirasto. Sen keskeisiin tehtäviin kuuluu edistää taiteen ja taiteilijoiden kansainvälistymistä ja verkottumista maan rajojen ulkopuolella, mikä on mainittu sekä useissa virastoa ohjaavissa että sen itsensä laatimissa asiakirjoissa. Tässä selvityksessä keskitytään *valtiovastuuseen*, joita Taike myöntää *kansainvälistymisen ja liikkuvuuden edistämiseen*; muut edistämiskeinot, kuten ohjelma- ja asiantuntijatyö, kuvataan mutta niitä ei käsitellä yksityiskohtaisesti. Taikella on tällä hetkellä kaksi tarkoitukseen korvamerkittyä tukimuotoa: 1) yhteisöille¹ myönnettävät kansainvälisten taiteilijaresidenssien toimintaan ja kehittämishankkeisiin Suomessa tarkoitetut residenssiavustukset ja 2) yksittäisille taiteilijoille tai taiteilijoiden muodostamille työryhmille suunnatut liikkuvuusapurahat. Selvitys rajautuu *taiteilijoille myönnettyyn tukeen*, ja sen pääpaino on *liikkuvuusapurahassa* ja tätä koskevissa kehittämissuhteissa. Siinä tarkastellaan myös muita tukimuotoja, joita taiteilijat tai työryhmät voivat hakea Taikelta ulkomailla tapahtuvaan toimintaan tai käyttää ulkomailla, mutta näiden osalta kartoitus jää viitteelliseksi, sillä apurahojen käytöstä ulkomailla ei saa viraston rekistereistä systemaattista tietoa².

Liikkuvuusapurahoja on myönnetty vuodesta 2016 lähtien. Niissä yhdistyvät aiemmin erillisinä tukimuotoina olleet yksityishenkilöille tarkoitetut matka-apurahat ja residenssiapurahat.³ Liikkuvuustuen (etenkin matka-apurahojen) profilointia suhteessa muihin tukimuotoihin ja sen hallinnoimiskäytäntöjä on pohdittu useasti Taikessa ja sitä edeltäneessä Taiteen keskustoimikunnassa. Viimeksi kansainvälisen toiminnan tukimuotoja tarkasteli Taiken sisäinen työryhmä vuonna 2013 (Taiteen edistämiskeskus 2013b). Käsiillä oleva selvitys jatkaa liikkuvuustuen ja laajemminkin kansainvälisen toiminnan tuen kriittistä arviointia viimeaikaisten haku- ja myöntötilastojen pohjalta sekä suhteessa vuoden 2013 työryhmän ehdotuksiin ja niiden pohjalta tehtyihin hallinnoimiskäytäntöjen muutoksiin. Liikkuvuustukea myös rinnastetaan likeisiin tukimuotoihin ja keskustellaan tukitoiminnan tavoitteista ja resurssoinnista.

Rahassa mitattuna tarkastelun kohteena olevat liikkuvuusapurahat ovat marginaalisia Taiken taiteelle ja kulttuurille myöntämän tuen kokonaisuudessa: vuonna 2017 niiden osuus oli noin 1,2 prosenttia. Koska niitä myönnetään pieninä summina, apurahojen

¹ Hakijana voivat olla oikeuskelpoiset yhteisöt, kuten yhdistykset, osuuskunnat, yritykset, kunnat tai säätiöt.

² Tietopohjasta ja sen viimeaikaisista parannuksista lisää myöhemmin s. 13 ja 39.

³ Vuoteen 2015 asti jaettiin matka- ja residenssiapurahoja, vuonna 2016 jaettiin matka-, residenssi- ja liikkuvuusapurahoja, ja vuodesta 2017 alkaen on jaettu pelkästään liikkuvuusapurahoja, joissa yhdistyvät matka- ja residenssiapurahat.

vuotuinen lukumäärä on kuitenkin tähän nähden suuri (vuonna 2017 runsaat 350 kappaletta). Myös hakemusten määrä on merkittävä (vuonna 2017 noin 1 350 kappaletta) ja on jatkuvasti kasvussa. Jo nämä seikat kertovat, että näiden apurahojen tapauksessa on erityistä tarvetta keventää päätöksentekoprosessia ja hallinnointia.

Taidetoimikuntalaitoksessa kansainväliseen toimintaan korvamerkityt matkoihin ja residenssiin suunnatut avustusmuodot ovat perua 1990-luvulta, jolloin kansainvälisessä ympäristössä tapahtui isoja muutoksia (Karttunen 2005). Vuosina 1991–1992 työskennellyt Kupoli-toimikunta, joka pohti kulttuuripolitiikan linjoja uudessa tilanteessa, tähdensi taiteilijoiden kansainvälisen vaihdon ja liikkuvuuden merkitystä (Kupoli 1992). Matka-apurahoja alettiin siirtää vuodesta 1992 lähtien opetusministeriöltä taidetoimikuntalaitokselle; sinänsä kyse on perinteisestä tukimuodosta, jota senaatti alkoi myöntää taiteilijoille jo 1860-luvulla (Tuomikoski-Leskelä 1977, 23). Residenssiavustukset sen sijaan ovat leimallisesti ”transnationaalien” aikakauden tuotteita (Karttunen 2005, 11). Taiteen keskustoimikunta (TKT) alkoi myöntää niitä vuonna 1997, ja se osallistui 1990-luvulla muutoinkin taiteilijavierastoinnin kehittämiseen. TKT:n aktiviteetti kansainvälisellä ulottuvuudella vahvistui ylipäätään tuohon aikaan; se alkoi esimerkiksi edustaa Suomea Itämeren alueen maiden Ars Baltica -yhteistyöverkostossa ja oli perustamassa vuonna 2000 maailman taideneuvostojen yhteistyöjärjestöä IFACCAa (International Federation of Arts Councils and Culture Agencies). (Mts. 7–10.)

Selvitys on laadittu Taiken ja Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cuporen yhteistyönä. Se on jatkoa Cuporessa syksyllä 2017 Taiken toimeksiannosta tehdyille kartoitukselle taiteilijoille kansainväliseen liikkuvuuteen myönnettävästä valtion rahoituksesta (Karttunen & Lahtinen 2017). Tuolloin haluttiin tietää, mitkä kaikki tahot myöntävät liikkuvuustukea, mihin tarkoituksiin, mille kohderyhmille ja millaisilla kriteereillä (ks. kooste liitteessä 1). Keskeisiin kysymyksiin kuului tukimuotojen mahdollinen päällekkäisyys. Tähän aihepiiriin palataan Cuporessa vuonna 2020 ilmestyvässä taide- ja kulttuurialan tiedotuskeskusten toimintaa koskevassa tutkimuksessa. Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM) on delegoinut osalle tiedotuskeskuksista (mm. Visuaalisen taiteen keskus Framelle) määrärahoja myönnettäväksi edelleen apurahoina ja avustuksina. Taiken ja Cuporen yhteistyönä vuosittain tehtävän *Taiteen ja kulttuurin barometrin* teema vuonna 2018 liittyi niin ikään selvityksen aihepiiriin: taiteen ja taiteilijoiden liikkuvuus (Hirvi-Ijäs ym. 2019), ja siinä hyödynnettiin selvityksen aineistoa ja tuloksia.⁴

⁴ Vastikään julkaistu BSR Cultural Mobility Funding Guide tarjoaa tietoa liikkuvuuden rahoittajista ja tukimuodoista Itämeren alueen yhdessätoista maassa (<http://www.ars-baltica.net/projects/bsr-cultural-mobility-funding-guide.html>).

1.2 Aineistot ja menetelmät

Tiedot Taikesta haettujen ja myönnettyjen liikkuvuusapurahojen lukumääristä ja summista ovat peräisin viraston sähköisestä asiointi- ja asiainhallintajärjestelmästä (SALAMA). Viraston ohella sitä käyttävät myös taiteilijat apurahoja hakiessaan ja käyttöselvityksiä tehdessään. Tukimuodon määrittelyn ja kehitysvaiheiden selvittämisessä on hyödynnetty kulttuuripoliittisia dokumentteja, aiempia tutkimuksia ja selvityksiä sekä taidehallinnon arkistoja. Aineistoa on täydennetty pienimuotoisilla haastatteluilla sekä sähköpostitiedusteluilla ja -tarkennuksilla. Erityisasiantuntijana elokuun 2018 loppuun saakka työskennellyt Viivi Seirala on tuonut viraston sisäisen, käytännöllisen ja kokemusperäisen näkökulman tukimuodon tarkasteluun. Hänen panoksensa on ollut keskeinen tukimuodon hallinnoinnin ja toimivuuden ymmärtämisessä sekä kehitysehdotusten tekemisessä. Lukukierroksella käsikirjoitukseen saatiin lisäksi tärkeitä tarkennuksia ja korjauksia sekä Taiken (taiteen tukemisen vastualueen päällikkö Esa Rantanen, kehittämisen vastualueen päällikkö Eva-Maria Hakola sekä erityisasiantuntijat Paula Karhunen ja Kirsi Väkiparta) että Cuporen edustajilta (erikoistutkija Sakarias Sokka).

1.3 Raportin kulku

Raportissa tarkastellaan aluksi kansainvälistymisen ja liikkuvuuden edistämistä Taiken tehtävänkuvassa sekä tarkoituksen saavuttamiseksi käytettyjä välineitä. Tämän jälkeen esitellään selvityksen keskiössä oleva taiteilijoille myönnettävä liikkuvuusapurahainstrumentti nykymuodossaan. Seuraavaksi käydään läpi yksityiskohtaisesti liikkuvuusapurahakemusten ja -myöntöjen jakautumista taiteenaloittain ja maakunnittain vuonna 2017 (osin myös kolmivuotijaksolla 2015–2017). Niin ikään tarkastellaan liikkuvuusapurahalla katettujen matkojen maantieteellisiä painotuksia. Vuoden 2017 osalta tehdään lisäksi vertailuja ulkomailla käytettäviksi suunniteltujen valtakunnallisten kohdeapurahojen määriin eri taiteenaloilla. Raportin loppupuolella esitellään liikkuvuusapurahaa saaneiden taiteilijoiden käyttöselvitysten yhteydessä esittämiä näkemyksiä siitä sekä tutkimuotoon viime vuosina tehtyjä muutoksia. Lopuksi tehdään liikkuvuustukea koskevia kehittämissuhteita koko raportissa käsitellyn materiaalin – eli kulttuuripoliittisen tavoitteenasettelun, hallinnon prosessikuvausten, asiakaskokemusten ja tilastojen – pohjalta.

2 KANSAINVÄLISYYDEN EDISTÄMISEN TAVOITTEET – MIKSI JA MIHIN TAIKE MYÖNTÄÄ LIKKUVUUSTUKEA?

2.1 Kansainvälisyys toimintaa ohjaavissa asiakirjoissa

Laissa Taiteen edistämiskesuksesta (567/2012) kansainvälisyys kytketään viraston keskeisiin tehtäviin: sen tulee edistää taidetta kansallisesti ja kansainvälisesti sekä edistää taiteilijoiden kansallisia ja kansainvälisiä työskentelyedellytyksiä. Lisäksi Taiken kuuluu edistää kulttuuria kansallisesti ja kansainvälisesti niiltä osin kuin se ei ole minkään muun viranomaisen tehtävänä.⁵ Työjärjestyksensä mukaan Taike edistää suomalaisen taiteen laatua, monimuotoisuutta, kansainvälistä tasoa ja uudistumista sekä lisää taiteen ja kulttuurin saatavuutta ja saavutettavuutta (TKT/1/012/2016). Taiken strategiassa vuosille 2015–2020 taiteen kansainvälistyminen mainitaan yhtenä neljästä päämäärästä, joita virasto toteuttaa hyödyntämällä ydinosaamistaan taiteen rahoittajana ja asiantuntijana (<http://www.taike.fi/fi/strategia>).

Taiken toimintaa ohjaa opetus- ja kulttuuriministeriö, jonka kanssa se solmii tulossopimuksen. Vuosille 2015–2016 laaditussa tulossopimuksessa kauden yhdeksi strategiseksi painopisteeksi määriteltiin kansainvälistymisen edistäminen sekä kulttuurivaihdon että -viennin keinoin. Sittemmin tulostavoiteasiakirjan rakennetta on muutettu, eikä vuosille 2017–2019 vahvistetussa tulossopimuksessa erikseen mainita kansainvälistymistä, koska se kuuluu viraston lakisääteisiin tehtäviin (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016). Implisiittisesti se sisältyy muun muassa tavoitteeseen, jonka mukaan viraston valtionavustuskäytäntöjä parannetaan ja uudistetaan vastaamaan ministeriön vuonna 2017 päivittämää vuoteen 2025 ulottuvaa kulttuuripolitiikan strategiaa (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017). Strategiassa esitetyssä toimintaympäristöanalyysissä globalisaation arvioidaan kiristävän kilpailua mutta myös tarjoavan mahdollisuuksia suomalaisille kulttuuritoimijoille. Onnistuessaan kansainvälistymisen uskotaan tarjoavan tekijöille uusia työtilaisuuksia ja -tuloja sekä mahdollisuuksia kehittää sisältöjä. (Mts. 29.)

⁵ Lain 3 §:n mukaan Taiken tehtävänä on 1) edistää taidetta kansallisesti ja kansainvälisesti; 2) edistää kulttuuria kansallisesti ja kansainvälisesti siltä osin kuin se ei kuulu muun viranomaisen tehtävään; 3) edistää taiteilijoiden kansallisia ja kansainvälisiä työskentelyedellytyksiä; 4) osallistua taiteilijoiden toimeentuloedellytysten edistämiseen; 5) vastata yhteydessään olevien valtion taidetoimikuntien, alueellisten taidetoimikuntien ja erillislautakuntien sekä taideneuvoston hallinnosta sekä niille kuuluvien asioiden valvonnasta, päätösten esittelystä ja toimeenpanosta; 6) toimia opetus- ja kulttuuriministeriön asiantuntijavirastona toimialallaan; 7) laatia opetus- ja kulttuuriministeriölle perusteltu ehdotus valtion talousarvioon otettavista toimialansa määrärahoista; 8) huolehtia muista taiteen ja kulttuurin edistämistehtävistä, joista erikseen säädetään tai jotka opetus- ja kulttuuriministeriö sille antaa.

2.2 Korvamerkityn tuen painopiste Suomesta maailmalle

OKM:n johdolla tehtiin 2000-luvun alkupuolella laajamittaista kulttuuriviennin strategia-työtä, jossa kansainvälistyminen ymmärrettiin, kuten otsikko paljastaa, ensisijaisesti Suomesta ulospäin suuntautuvaksi toiminnaksi. Esityksessä kulttuuriviennin kehittämisohjelmaksi vuosille 2007–2011 Taiteen keskustoimikunnan (eli nykyisen Taiken tehtäväksi) nähtiin taiteilijoiden liikkuvuuden edistäminen (Opetusministeriö 2007, 20). TKT toteutti tehtävää paitsi jakamalla valtionapuja myös alueellisten taidetoimikuntien ylläpitämien residenssien ja projektien kautta. Viimeksi mainitut on sittemmin Taiken aikana lopetettu, kun virastoa on kehitetty entistä vahvemmin valtakunnallisesti koordinoituun suuntaan. Ulkomaisista taiteilija-asunnoistaan virasto luopui vuoden 2016 loppuun mennessä OKM:n kanssa vuosille 2013–2014 tekemänsä tulossopimuksen mukaisesti (TKT/44/391/2013)⁶. Taiken toiminnassa kansainvälisyyttä ja liikkuvuutta edistetään nykyisin apurahojen jakamisen ja kehittämisohjelman avulla.

Taiken korvamerkityissä tukimuodoissa painopiste on Suomesta ulospäin suuntautuvassa liikkuvuudessa, vaikka tehtävien ja tavoitteiden asettelu sinänsä ei määrittele tulkitsemaan kansainvälisyyttä ja liikkuvuutta vienniksi. Painotus johtuu osin siitä käytännön syystä, että Suomeen päin suuntautuva kansainvälisyys on koettu vaikeaksi määrittellä yksiselitteisesti (onko esimerkiksi tapahtuma kansainvälinen, jos yksi sen esiintyjistä tulee ulkomailta) (Väkiparta 2018). Välillisesti kotimaassa tapahtuvaa kansainvälistymistä ja kulttuurituontia kuitenkin tuetaan. Yhtenä esimerkkinä ovat juuri festivaalien ja kulttuuritapahtumien avustukset, joita myöntävät sekä OKM että Taike⁷. Kun monien tapahtumien ohjelmisto on ainakin osittain kansainvälinen, tukea kanavoituu myös taiteilijoiden tuomiseen Suomeen. Samoin käy, kun Taike myöntää residenssiavustuksia Suomessa toimivien taiteilijaresidenssien toimintaan tai niiden kehittämishankkeisiin, sillä tuen saamisen edellytyksenä on, että ainakin osa residenssitaiteilijoista on kansainvälisiä, siis muualta tulevia.

⁶ Vuonna 2013 taiteilija-asuntoja/residenssejä ulkomailla oli yhteensä kymmenen: kuudessa maassa ja kahdeksalla paikkakunnalla (Taiteen edistämiskeskus 2013a, 5). Kun ulkomaan residensseistä luovuttiin, niihin osoitettu määräraha ei poistunut vaan oli käytettävissä muuhun kansainvälistymisen tukeen.

⁷ OKM:n avustusmuoto ”Valtakunnallisten taide- ja kulttuurifestivaalien toiminta” ja Taiken avustusmuoto ”Festivaaliavustukset”.

3 LIKKUVUUDEN JA KANSAINVÄLISTYMISEN EDISTÄMINEN TAIKESSA

3.1 Valtionaputoiminta

Tällä hetkellä Taike edistää taiteen ja taiteilijoiden kansainvälistymistä ja liikkuvuutta 1) valtionaputoiminnan ja 2) Kulttuurisen moninaisuuden ja liikkuvuuden kehittämisohjelman avulla. Myös muuta kuin liikkuvuuteen korvamerkittyä rahoitusta myönnetään ulkomailla toteutettaviin hankkeisiin ja työskentelyyn, mutta tämä ei ole aina hakuilmoituksista selkeästi ilmennyt, mihin aiemmin mainittu Taiken sisäinen työryhmä (2013) kiinnitti huomiota. Esimerkiksi yksityishenkilöille myönnettävät kohde- eli projektiapurahat, taiteilija-apurahat ja alueiden työskentelyapurahat mahdollistavat työskentelyn ulkomailla. Virastolla ei kuitenkaan ole tarkkaa tietoa siitä, kuinka moni toimija hyödyntää mahdollisuutta käyttää rahoitustaan ulkomailla. Yhdeksi esimerkiksi voidaan ottaa taiteilija-apurahat, joita maksettiin vuonna 2017 yli kuudellesadalle henkilölle. Heistä vain neljällätoista oli Taiken rekisterissä osoite jossakin muussa maassa kuin Suomessa, vaikka on oletettavaa, että tätä huomattavasti useampi apurahansaaja työskenteli apurahakautensa aikana eripituisia jaksoja ulkomailla.

Vuonna 2017 Taike ja sen taidetoimikunnat jakoivat taiteilijoille tai näiden muodostamille työryhmille apurahoja ulkomailla tapahtuviin hankkeisiin yhteensä liki 940 000 euroa (taulukko 1). Määrään sisältyvät sekä liikkuvuusapurahat että valtakunnalliset ja alueiden kohdeapurahat. Liikkuvuusapurahojen osuus oli runsaat 438 000 euroa. Jos mukaan lasketaan yhteisöille myönnettyt residenssiavustukset sekä valtakunnalliset ja alueiden erityisavustukset, joilla on toteutettu osin tai kokonaan ulkomailla tapahtuvaa toimintaa, nousee kansainvälisyyden ja liikkuvuuden tuki vuonna 2017 runsaaseen 1,3 miljoonaan euroon.⁸ Laskelmasta puuttuu kokonaan yksi Taiken keskeisimmistä rahoitusinstrumenteista, valtakunnalliset ja alueelliset työskentelyapurahat⁹. Niitä myönnettiin taiteilijoille 16,8 miljoonan euron verran (Taiteen edistämiskeskus s.a., 3), mutta kuten sanottua, niiden käytöstä ulkomailla ei ole tietoa.

⁸ Tiedot ovat peräisin SALAMA-rekisteristä, Taiken sähköisestä asianhallintajärjestelmästä. Ulkomailla tapahtuvien hankkeiden osuus valtakunnallisista kohdeapurahoista perustuu hakijoiden itsensä ilmoitukseen hakuvaiheessa (rasti valintaruutuun). Muiden tukimuotojen osalta nojataan rekisterin Päätös-sarakkeeseen, johon tiedot on muotoillut kunkin avustusmuodon esittelijä Taikessa. Kirjaus nojaa pitkälti hakijan muotoiluun hakemuksessaan, mutta eräillä taiteenaloilla on ollut tapana jättää mainitse-matta esimerkiksi ulkomaisen tapahtuman tai paikkakunnan nimi niin, että kansainvälinen ulottuvuus voi kadota näkyvistä.

⁹ Taiteilija-apurahat, apurahat kirjailijoille ja kääntäjille, kuvataiteen näyttöapurahat sekä alueiden työskentelyapurahat.

Taulukko 1. Taiken kansainväliseen ja ulkomailla tapahtuvaan toimintaan myöntämät apurahat ja avustukset vuosina 2015–2017 (€)

<i>Tukimuoto</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>
Liikkuvuusapurahat ^a	–	29 500	438 090
Matka-apurahat	334 730	306 435	–
Residenssiapurahat	77 170	100 000	–
Valtakunnalliset kohdeapurahat	230 000 ^b	158 000 ^b	483 550 ^c
Alueiden kohdeapurahat ^b	31 400	49 000	17 700
Residenssiavustukset	315 000	312 000	305 000
Valtakunnalliset erityisavustukset ^b	131 500	24 000	99 000
Alueiden erityisavustukset ^b	36 500	5 000	4 500
<i>Yhteensä (€)</i>	<i>1 156 300</i>	<i>983 935</i>	<i>1 347 840</i>

^a Vuoteen 2015 asti jaettiin matka- ja residenssiapurahoja, vuonna 2016 matka-, residenssi- ja liikkuvuusapurahoja ja vuodesta 2017 alkaen on jaettu pelkästään liikkuvuusapurahoja, joissa yhdistyvät matka- ja residenssiapurahat.

^b Ulkomailla toteutettavien hankkeiden osuus perustuu päätöskirjauksiin.

^c Hakija on merkinnyt valintaruutuun, että hanke tai sen osa tapahtuu ulkomailla.

3.2 Kulttuurin moninaisuuden ja liikkuvuuden kehittämisohjelma

Taike paitsi myöntää liikkuvuuteen apurahoja ja avustuksia myös kohdistaa resurseja asiantuntijatyönä residenssitoimijoiden yhteistyöhön ja osallistuu maailmanlaajuisen Res Artis -verkoston toimintaan. Kansainvälisyyden edistämistä sisältyy Kulttuurisen moninaisuuden ja liikkuvuuden kehittämisohjelman toimenpiteisiin, ja sitä tehdään osana kehittämisen vastuualueen¹⁰ erityisasiantuntijoiden ja läänintaiteilijoiden työtä. Kehittämisen vastuualue siirtyi vuonna 2014 ohjelmaperusteiseen toimintamalliin. Mallia toteutetaan Taiken lakisääteisiin tehtäviin ja strategiaan painopisteisiin perustuvien valtakunnallisten kehittämisohjelmien avulla. Ohjelmia voi olla viidestä seitsemään kappaletta, ja ne ovat kestoltaan vähintään viisivuotisia. Syksyllä 2018 oli käynnissä kuusi ohjelmaa.

Kulttuurisen moninaisuuden ja liikkuvuuden kehittämisohjelma kuuluu pitkäkestoiisiin, Taiken lakisääteistä tehtävää toteuttaviin ohjelmiin. Sen tavoitteena on edistää taiteen moninaisuuden ymmärrystä, kulttuurien välistä vuoropuhelua ja pää- ja vähemmistökulttuurien yhteistoimintaa, edistää taiteilijoiden liikkuvuutta ja kehittää kansainvälisiä verkostoja painopisteenä Pohjoismaat, Barentsin ja Baltian alueet. Ohjelmaa voidaan toteuttaa kehittämisprojektien, verkostomuotoisen asiantuntijatyön ja valtionavustustoiminnan avulla, joskaan viimeksi mainittua ei ole vielä tässä yhteydessä hyödynnetty. Taiken vuosille 2017–2019 vahvistetussa tulossopimuksessa on määritelty, että kauden aikana neljäsosa kehittämisprojekteista kohdistuu vuorovaikutukseen kantaväestön ja

¹⁰ Virastossa on kolme vastuualueita: taiteen tukeminen, kehittäminen ja hallintopalvelut. Lisäksi on johdon alaisuudessa omana toimintonaan viestintä.

maahanmuuttajien välillä. Muita ohjelmataivoitteita edistetään muun muassa toteuttamalla liikkuvuus- ja verkostoitumisprojekteja Barentsin ja Itämeren alueella. Keväällä 2018 järjestettiin yhteispohjoismainen saamelaiskonferenssi ja kesällä kansainvälisen *Res Artis* -järjestön residenssitapaaminen. Kesäkuussa 2019 Taike on mukana järjestämässä Rovaniemellä *Arctic Arts Summit* -tapahtumaa. Kyseessä on kansainvälinen huipukokous, johon Arktiseen neuvostoon kuuluvat maat kokoontuvat keskustelemaan arktisen alueen haasteista sekä taiteen ja kulttuurin mahdollisuuksista vaikuttaa arktiseen muutokseen. Koko kulttuurisen moninaisuuden ja liikkuvuuden kehittämisohjelmaan käytetyt resurssit olivat vuonna 2017 yhteensä 327 400 euroa ja liki kuusi henkilövuotta (Taiteen edistämiskeskus s.a., 8)¹¹. Projekteihin Taike on hakenut ja saanut myös ulkopuolista rahoitusta, kuten ulkoministeriön hallinnoimaa Itämeren, Barentsin ja arktisen alueen yhteistyön määrärahaa (IBA) Pohjoisen ulottuvuuden kestävien kulttuurimatkalutuotteiden jalostamoon.¹²

¹¹ Taiken kehittämisohjelmiin sisältyviin kansainvälisiin projekteihin käytettiin yhteensä 49 240 euroa (mts. 10). Tietoa ei julkaisussa eritellä kehittämisohjelmittain.

¹² Kulttuurisen moninaisuuden ja liikkuvuuden kehittämisohjelmasta lisää Taiken verkkosivulla: <https://www.taike.fi/fi/kulttuurisen-moninaisuuden-ja-liikkuvuuden-kehittamisohjelma>.

4 LIKKUVUUSAPURAHAT

4.1 Apurahojen käyttötarkoitus ja hakuohjeet

Yksityishenkilöille tai heidän muodostamilleen työryhmille tarkoitetut liikkuvuusapurahat poikkeavat Taiken muista apurahoista hakuaikojen (muita tiheämmin) ja myönnettävän vähimmäiseuromäärän (keskikooltaan pienempiä) suhteen. Liikkuvuusapurahojen haku on jatkuva, eli hakemuksia voi lähettää ympäri vuoden. Haut päättyvät kolme kertaa vuodessa, helmikuussa, elokuussa ja marraskuussa, jolloin siihen mennessä saapuneet hakemukset käsitellään. Marraskuussa päättyvässä haussa voi hakea sekä loppuvuoden että seuraavan vuoden alun matkoihin; muut haut kohdistuvat kuluvan vuoden matkoihin. Kooltaan liikkuvuusapuraha voi tällä hetkellä (marraskuun 2018–helmikuun 2019 haku) olla pienimmillään 1 000 euroa, kun Taiken muut yksityishenkilöille tarkoitetut apurahat myönnetään vähintään 1 500 euron suuruisina. Yksittäiselle taiteilijalle liikkuvuusapurahaa myönnetään pääsääntöisesti pyöristetynä 1 000:een, 2 000:een, 3 000:een, 4 000:een tai 5 000 euroon; työryhmille voidaan myöntää tätä isompiakin summia.¹³

Syksyllä 2018 julkistetussa hakuilmoituksessa apurahan tavoitteeksi on kirjattu Suomessa asuvien taiteilijoiden ja taiteen asiantuntijoiden kansainvälisen liikkuvuuden ja yhteistyön edistäminen¹⁴. Ilmoituksen mukaan apuraha on tarkoitettu ulkomaanmatkojen kuluihin, ja matkan tulee liittyä taiteellisesti tai jonkin taiteenalan kannalta merkittävään projektiin, jonka yhteydessä hakija

- esiintyy tai esittää taidettaan Suomen ulkopuolella
- työskentelee taiteilijaresidenssissä
- kehittää omaa työtään
- edistää taiteenalan toimintaedellytyksiä.

Liikkuvuusapurahaa ei myönnetä takautuvasti, vaan sitä on haettava ennen matkalle lähtöä. Hyväksyttävät kulut on myös tarkoin määritelty hakuilmoituksessa. Apurahalla voidaan kattaa matkaliput (edullisinta julkista liikennevälinettä käyttäen), kohtuulliset majoituskulut, residenssikulut, muut välittömät matkakulut sekä kohtuulliset elinkustannukset (työskentely)¹³. Hakuilmoituksessa myös täsmennetään, että apurahaa ei myönnetä materiaalikuluihin, tuotantokuluihin, rahtikuluihin, päivärahoihin, kotimaan

¹³ Huom! Nämä hakuohjeet eivät olleet voimassa vielä vuonna 2017, jota koskevia jakaumia tarkastellaan seuraavassa luvussa. Tuolloin myönnettiin vielä alle 500 euron apurahoja eikä myönnettäviä summia ollut pyöristetty tuhansiin euroihin. Myöntöjen minimi nostettiin ensin 500 euroon ja pian sen jälkeen 1 000 euroon. Vuonna 2017 liikkuvuusapurahojen sisällä eroteltiin vielä residenssiin tarkoitetut apurahat, joihin voi hakea työskentelyosuutta käyttäen laskentaperusteena valtion taiteilija-apurahaa.

¹⁴ Apurahat julistetaan haettavaksi Taiken verkkosivulla. Tässä olevat tiedot on poimittu ilmoituksesta, joka koskee hakuaikaa 16.11.2018–28.2.2019. <http://www.taike.fi/fi/apurahat-yksityisille/-/stipend/-tgLKcGqRUWQf/viewStipend/11172>

matkoihin tai matkoihin Suomeen, opinto- tai kilpailumatkoihin tai tutkintoon johtaviin opintoihin ulkomailla. Hakemukseen tulee budjetoida kuluja vähintään haetun apurahan verran. Hakemukseen tulee liittää työsuunnitelma matkaa varten sekä kutsu tai vahvistus ulkomaiselta yhteistyötaholta tai vahvistus hyväksymisestä taiteilijaresidenssiin.

4.2 Apurahojen hallinnointi, päätöksenteko ja selvittäminen

Liikkuvuusapurahojen määrittelyyn ja päätöksentekoon tehtiin viimeksi muutoksia vuoden 2018 lopulla. Nykyisin päätökset liikkuvuusapurahoista tekee esittelystä Taiken johtaja. Esittelijänä toimii yksi Taiken erityisasiantuntijoista. Hakemuksia ei lähetetä lausunnonle mihinkään taidetoimikuntaan, mutta tarvittaessa voidaan kuulla yksittäisiä asiantuntijoita eri toimikunnista.¹⁵ Päätös perustuu hakemusten kokonaisarviointiin. Hakemusten vertailussa käytetään samoja ohjeellisia arviointiperusteita kuin muidenkin hankeapurahojen tapauksessa: projektin laatu ja vaikuttavuus sekä projektin talous. Päätöksenteossa otetaan lisäksi huomioon alueelliset ja kielelliset seikat sekä käytettävissä olevat määrärahat. Niin ikään kiinnitetään huomiota yhdenvertaiseen kohteluun sekä sukupuolten väliseen tasa-arvoon. Hakuilmoituksessa liikkuvuusapurahahakemusten käsittelyajaksi Taikessa arvioidaan keskimäärin kaksi kuukautta.

Apurahansaajan tulee raportoida saamansa tuen käyttö. Liikkuvuusapurahojen saajien suunnitelmat ja budjetit muuttuvat, kuten muidenkin apurahojen saajien, mutta kun käyttötarkoitus on kapea, liikkumavaraa on vähän. Budjettiin voi sisällyttää lähinnä välittömiä matkakuluja ja pienen määrän työskentelyä.¹⁶ Nykyisen käytännön mukaan apurahat myönnetään yleensä tasatuhansina eli ajatuksena on pyöristää matkakulujen muodostamaa summaa ylöspäin sisällyttämällä budjettiin työskentelyosuutta. Hakijaa myös kehoitetaan budjetoimaan kuluja vähintään haetun summan verran. Näiden ohjeiden tarkoitus on joustavoittaa raportointia ja keventävää hallinnointia siinä tapauksessa, että matkalippujen kustannukset toteutuvat suunniteltua edullisempina. Muutoin käyttämättä jäänyt osa tulisi palauttaa, vaikka kyse olisi hyvin pienestäkin summasta. Selvittämättä jäänyt avustus estää uusien myöntämisen.

¹⁵ Taikesta myönnettiin vuosina 2013–2016 erikseen residenssiapurahoja ja matka-apurahoja, ja jälkimmäisistä päätti virastoa koskevan asetuksen mukaisesti viraston johtaja. Kun matka- ja residenssiapurahat vuoden 2017 alussa yhdistettiin liikkuvuusapurahoiksi, ne siirrettiin kokonaisuudessaan vertaisarviointiin ja niistä päätti taiteen moninaisuuden ja liikkuvuuden toimikunta. Vuoden 2018 lopulla päätöksenteko kaikista liikkuvuusapurahoista siirtyi johtajalle.

¹⁶ Vuonna 2018 voimaan tulleen hakuohjeen mukaan kaikkiin liikkuvuusapurahahakemuksiin voi sisällyttää elinkustannuksia. Aiemmin tämä koski vain residenssiin tarkoitettuja apurahoja. Elinkustannusten laskentaperusteena voitiin tuolloin käyttää taiteilija-apurahan suuruutta, eli noin 1 700 euroa kuukaudessa; tätä mainintaa ei enää ole nykyisessä hakuohjeessa.

5 LIKKUVUUSAPURHOJEN KOHDENTUMINEN 2017

5.1 Avainluvut hakijoista, hakemuksista ja myönnoistä

Liikkuvuusapurahan hakijoiden ja hakemusten määrät ovat vuosittain kasvaneet. Vuonna 2017 hakemuksia tuli 1 349 kappaletta (taulukko 2). Eri hakijoita oli 1 115 henkilöä, eli hakemuksia tehtiin keskimäärin 1,2 hakijaa kohti. Vuonna 2016 hakemusten määrä oli 1 247 ja edellisenä vuotena 1 050.¹⁷ Vuonna 2017 myönteisiä apurahapäätöksiä tehtiin 352 kappaletta, toisin sanoen joka neljäs hakemus (26 %) meni läpi.

Taulukko 2. Avaintietoja Taiken liikkuvuusapurahan hakijoista, hakemuksista ja myönnoistä vuonna 2017

Hakijoita (lkm)	1 115
Hakemuksia yhteensä (lkm)	1 349
Myöntöjä yhteensä (lkm)	352
Hakemusten läpimeno (% lkm:stä)	26,1
Hakemuksia yhteensä (€)	3 132 863
Myöntöjä yhteensä (€)	438 090
Hakemusten läpimeno (% €:ista)	14,0
Myöntöjen keskiarvo (€)	1 241
Myöntöjen mediaani (€)	1 000
Myöntöjen minimi (€)	190
Myöntöjen maksimi (€)	9 000

Haetut apurahat vaihtelivat 122:n ja 25 000 euron välillä ja myönnettyt apurahat 190:n ja 9 000 euron välillä. Alle 500 euron kokoisia apurahoja myönnettiin 28 kappaletta¹⁸. Haettujen liikkuvuusapurahojen mediaani oli 1 500 ja myönnettyjen 1 000 euroa.

Vuoden 2017 liikkuvuusapurahahakemuksista 421¹⁹ (31,2 %) koski residensseihin matkustamisen kustannuksia, residensseissä työskentelyä tai molempia. Sitä, kuinka monen näistä ”residenssiapurahoista” sisältyi työskentelyn kuluja, ei ole tämän selvityksen rajoissa mahdollista sanoa. Asia ei aina ilmene päätöksestä, vaan sen selvittämiseksi pitäisi tarkastella apurahahakemuksiin liitettyjä budjetteja. Hakemuksia tuli eniten kuva-

¹⁷ Vuonna 2016 jaettiin liikkuvuusapurahoja (68 kpl), matka-apurahoja (1 017 kpl) ja residenssiapurahoja (162 kpl). Vuonna 2015 jaettiin matka-apurahoja (994 kpl) ja residenssiapurahoja (56 kpl).

¹⁸ Myönnettävän apurahan koolle ei ollut vielä asetettu 500 euron alarajaa (nykyisin jo 1 000 €).

¹⁹ Määrään on laskettu hakemukset, joiden päätöksessä on nimetty residenssi, jossa työskentely tapahtuu, tai käy muuten selkeästi ilmi, että kyse on residenssityöskentelystä tai residenssiin matkustamisesta.

taiteen (37,3 %), kirjallisuuden (10,5 %) ja valokuvataiteen (8,3 %) aloilta (taulukko 3). Myönteisiä päätöksiä residenssihakemuksissa tehtiin 131 kappaletta, mikä oli 37,2 prosenttia liikkuvuusapurahamyönnoistä. Eniten niitä oli kuvataiteen (32,8 %), kirjallisuuden (12,2 %) ja musiikin (9,2 %) aloilla.

Residensseihin haetut apurahat vaihtelivat 243:n ja 24 000 euron välillä. Apurahaa myönnettiin vähimmillään 300 euroa ja enimmillään 5 000 euroa. Residensseihin kohdistettujen apurahojen keskiarvo (1 400 €) oli muita liikkuvuuteen tarkoitettuja apurahoja (1 152 €) korkeampi. Haettujen residenssiapurahojen mediaani oli 1 809 euroa ja myönnettyjen 1 200 euroa. Tukea residensseihin matkustamiseen ja/tai niissä työskentelyyn myönnettiin yhteensä 183 450 euroa eli 41,9 prosenttia liikkuvuusapurahojen kokonaissummasta (taulukko 4). Rahassa mitattuna suurimmat osuudet residensseihin kohdistuneesta tuesta saivat kuvataiteen (34,9 %) ja musiikin edustajat (11,7 %).

*Taulukko 3. Residenssimatkoihin ja -työskentelyyn kohdistuneet liikkuvuusapurahahakemukset ja -myönnot vuonna 2017 taiteenaloittain (lkm, %)**

<i>Taiteenala</i>	<i>Hakemukset (lkm)</i>	<i>Osuus (%)</i>	<i>Myönnot (lkm)</i>	<i>Osuus (%)</i>	<i>Läpimeno-%</i>
Kuvataide	157	37,3	43	32,8	27,4
Kirjallisuus	44	10,5	16	12,2	36,3
Musiikki	27	6,4	12	9,2	44,4
Mediataide	23	5,5	9	6,9	39,1
Sirkustaide	17	4,0	7	5,3	41,2
Tanssitaide	23	5,5	7	5,3	30,4
Valokuvataide	35	8,3	7	5,3	20,0
Elokuvataide	9	2,1	4	3,1	44,4
Kuvitustaide	9	2,1	4	3,1	44,4
Monitaide	21	5,0	4	3,1	19,0
Muotoilu	18	4,3	4	3,1	22,2
Näyttämötaide	13	3,1	4	3,1	30,8
Arkkitehtuuri	7	1,7	2	1,5	28,6
Performanssi- ja esitystaide	5	1,2	2	1,5	40,0
Sarjakuvataide	4	1,0	2	1,5	50,0
Valo- ja äänitaide	3	0,7	2	1,5	66,7
Ympäristötaide	5	1,2	2	1,5	40,0
Taidejournalismi	1	0,1	–	–	–
<i>Kaikki alat</i>	<i>421</i>	<i>100,0</i>	<i>131</i>	<i>100,0</i>	<i>31,1</i>

*Taiteenalojen järjestysperuste on prosentuaalinen osuus myönnoistä.

*Taulukko 4. Residenssimatkoihin ja -työskentelyyn kohdistuneet liikkuvuusapurahat vuonna 2017 taiteenaloittain (€, %)**

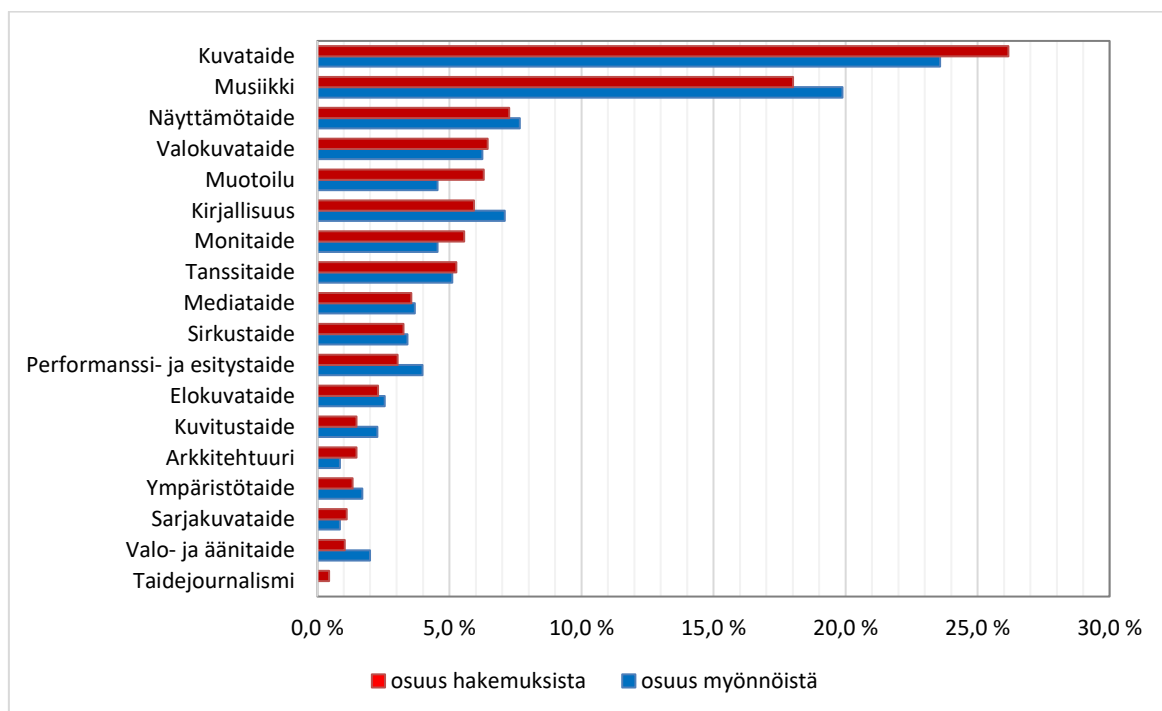
<i>Taiteenala</i>	<i>Haettu (€)</i>	<i>Osuus (%)</i>	<i>Myönnetty (€)</i>	<i>Osuus (%)</i>
Kuvataide	436 078	41,8	64 100	34,9
Musiikki	66 150	6,3	21 500	11,7
Mediataide	57 061	5,5	13 700	7,5
Kirjallisuus	67 794	6,5	12 850	7,0
Valokuvataide	73 827	7,1	10 300	5,6
Tanssitaide	74 844	7,2	8 900	4,9
Sirkustaide	24 692	2,4	8 500	4,6
Elokuvataide	18 718	1,8	8 500	4,6
Muotoilu	51 932	5,0	7 000	3,8
Monitaide	50 007	4,8	5 800	3,2
Näyttämötaide	53 613	5,1	5 500	3,0
Ympäristötaide	13 196	1,3	4 000	2,2
Valo- ja äänitaide	9 104	0,9	3 700	2,0
Sarjakuvataide	8 759	0,8	3 100	1,7
Kuvitustaide	10 616	1,0	2 900	1,6
Arkkitehtuuri	13 350	1,3	2 000	1,1
Performanssi- ja esitystaide	9 867	0,9	1 100	0,6
Taidejournalismi	2 670	0,3	–	–
<i>Yhteensä</i>	<i>1 042 278</i>	<i>100,0</i>	<i>183 450</i>	<i>100,0</i>

*Taiteenalojen järjestysperuste on prosentuaalinen osuus myönnoistä.

5.2 Liikkuvuusapurahat taiteenaloittain

Taiteenaloittain tarkasteltuna eniten hakemuksia vuonna 2017 tuli kuvataiteesta (26,2 %), toiseksi eniten musiikista (18,0 %) ja kolmanneksi eniten näyttämötaiteesta (7,3 %) (kuviot 1 ja taulukko 5). Myöntöjä oli kappalemäärältään niin ikään eniten kuvataiteessa (23,6 %), musiikissa (19,9 %) ja näyttämötaiteessa (7,7 %). Hakemusten läpimeno oli näillä taiteenalojen keskiarvoa vaihdellen vajaan ja runsaan neljänneksen välillä (taulukko 5). Muita selkeästi paremmin onnistuivat hakemuksissaan valo- ja äänitaiteen (50,0 %) ja kuvitustaiteen (40,0 %) edustajat. Sen sijaan arkkitehtuurin (15,0 %) ja muotoilun (18,8 %) aloilla apurahan saaminen oli keskimääräistä vaikeampaa.

Kuvio 1. Liikkuvuusapurahahakemukset ja -myönnot vuonna 2017 taiteenaloittain (lkm, %)

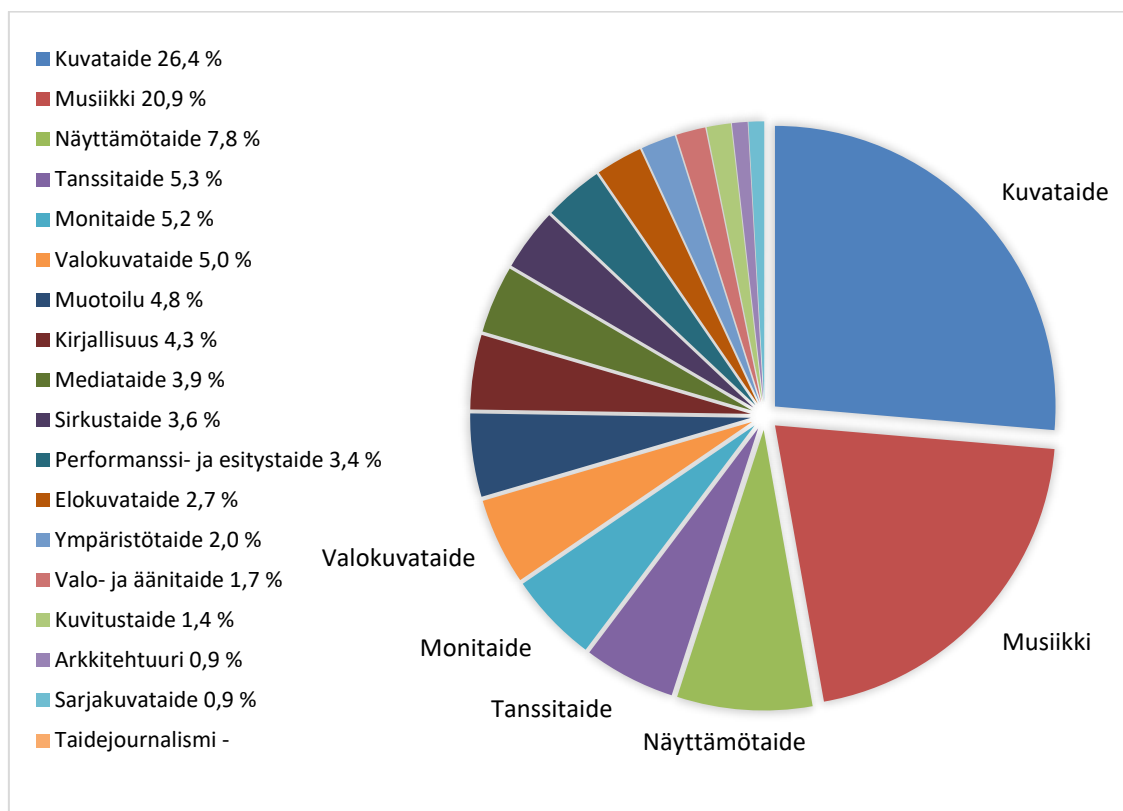

Taulukko 5. Liikkuvuusapurahahakemukset ja -myönnot vuonna 2017 taiteenaloittain (lkm, %)*

Taiteenala	Hakemukset (lkm)	Osuus (%)	Myönnot (lkm)	Osuus (%)	Läpimeno (%)
Kuvataide	353	26,2	83	23,6	23,5
Musiikki	243	18,0	70	19,9	28,8
Näyttämötaide	98	7,3	27	7,7	27,6
Kirjallisuus	80	5,9	25	7,1	31,3
Valokuvataide	87	6,4	22	6,3	25,3
Tanssitaide	71	5,3	18	5,1	25,4
Monitaide	75	5,6	16	4,5	21,3
Muotoilu	85	6,3	16	4,5	18,8
Performanssi- ja esitystaide	41	3,0	14	4,0	34,1
Mediataide	48	3,6	13	3,7	27,1
Sirkustaide	44	3,3	12	3,4	27,3
Elokuvataide	31	2,3	9	2,6	29,0
Kuvitustaide	20	1,5	8	2,3	40,0
Valo- ja äänitaide	14	1,0	7	2,0	50,0
Ympäristötaide	18	1,3	6	1,7	33,3
Arkkitehtuuri	20	1,5	3	0,9	15,0
Sarjakuvataide	15	1,1	3	0,9	20,0
Taidejournalismi	6	0,4	-	-	-
Kaikki alat	1 349	100,0	352	100,0	26,1

* Taulukossa taiteenalojen järjestysperusteena on niiden prosentuaalinen osuus myönnoistä.

Kuvio 2. Myönnetyt liikkuvuusapurahat vuonna 2017 taiteenaloittain (€, %)

Rahallisesti eniten liikkuvuusapurahoja kohdistui kuvataiteelle (26,4 %), musiikille (20,9 %) ja näyttämötaiteelle (7,8 %) (kuviot 2 ja taulukko 6). Alle prosentin osuuksiin jäivät arkkitehtuuri ja sarjakuva sekä taidejournalismi, jonka kuudesta hakemuksista yksikään ei mennyt läpi. Taidejournalismin hakemuksiin ei useinkaan sisälly esiintymistä, jota apurahan saamiseksi on edellytetty (Väkiparta 2018). Apurahojen keskipalkki vaihteli taiteenaloittain merkittävästi. Kun kaikkien alojen apurahojen keskiarvo oli 1 241 euroa ja mediaani 1 000 euroa, vähimmillään keskiarvo oli 746 euroa (kirjallisuus) ja enimmäkseen 1 450 euroa (ympäristötaide). Mediaanin maksimi oli 1 800 euroa (ympäristötaide) ja minimi 500 euroa (valo- ja äänitaide sekä kuvitustaide). Keskilukuja vertailtaessa on muistettava, että osalla taiteenaloista myönnettyjen apurahojen lukumäärä jäi pieneksi.

Taulukko 6. Liikkuvuusapurahahakemukset ja -myönnot vuonna 2017 taiteenaloittain (€, %)*

Taiteenala	Hakemukset		Myönnot			
	€	%	€	%	Keski-arvo €	Medi-aani €
Kuvataide	844 871	27,0	115 600	26,4	1 393	1 000
Musiikki	572 180	18,3	91 450	20,9	1 306	1 000
Näyttämötaide	290 037	9,3	34 050	7,8	1 261	1 000
Tanssitaide	188 742	6,0	23 000	5,3	1 278	950
Monitaide	211 409	6,7	22 700	5,2	1 419	1 000
Valokuvataide	169 495	5,4	21 800	5,0	991	850
Muotoilu	180 797	5,8	20 850	4,8	1 303	1 000
Kirjallisuus	116 619	3,7	18 650	4,3	746	700
Mediataide	111 347	3,6	17 100	3,9	1 315	1 600
Sirkustaide	100 073	3,2	15 900	3,6	1 325	1 000
Performanssi- ja esitystaide	80 103	2,6	14 750	3,4	1 054	800
Elokuvataide	57 182	1,8	11 900	2,7	1 322	800
Ympäristötaide	52 216	1,7	8 700	2,0	1 450	1 800
Valo- ja äänitaide	39 809	1,3	7 450	1,7	1 064	500
Kuvitustaide	33 226	1,1	6 090	1,4	761	500
Sarjakuvataide	27 115	0,9	4 100	0,9	1 367	1 500
Arkkitehtuuri	49 823	1,6	4 000	0,9	1 333	1 000
Taidejournalismi	7 820	0,2	–	–	–	–
<i>Yhteensä</i>	<i>3 132 863</i>	<i>100,0</i>	<i>438 090</i>	<i>100,0</i>	<i>1 241</i>	<i>1 000</i>

* Taulukossa taiteenalojen järjestysperusteena on niiden prosentuaalinen osuus myönnoistä.

5.3 Liikkuvuusapurahojen jakauma maakunnittain

Vuonna 2017 hakemuksista 65,6 prosenttia ja myönnoistä 71,6 prosenttia kohdistui Uudellemaalle (taulukko 7). Kahdeksan maakunnan osuus kaikista hakemuksista ja kahden-toista maakunnan osuus kaikista myönnettyistä apurahoista (lkm) jäi alle yhden prosentin. Eri maakunnista tulleiden hakemusten läpimenossa oli suurta vaihtelua. Ahvenanmaalta tuli yksi hakemus ja se meni läpi, samoin Etelä-Karjalasta tulleista viidestä hakemusta kolme. Sen sijaan Pohjois-Savon 23 hakemuksesta ainoastaan kaksi sai myönteisen päätöksen.

Taulukko 7. Liikkuvuusapurahahakemukset ja -myönnot vuonna 2017 maakunnittain (lkm, %)

Maakunta	Hakemukset		Myönnot		Läpimeno (%)
	(lkm)	(%)	(lkm)	(%)	
Uusimaa	885	65,6	252	71,6	28,5
Varsinais-Suomi	86	6,4	26	7,4	30,2
Pirkanmaa	100	7,4	19	5,4	19,0
Pohjois-Pohjanmaa	34	2,5	8	2,3	23,5
Lappi	30	2,2	8	2,3	26,7
Päijät-Häme	20	1,5	8	2,3	40,0
Pohjois-Karjala	17	1,3	7	2,0	41,2
Keski-Suomi	45	3,3	5	1,4	11,1
Kanta-Häme	21	1,6	3	0,9	14,3
Pohjanmaa	15	1,1	3	0,9	20,0
Etelä-Karjala	5	0,4	3	0,9	60,0
Pohjois-Savo	23	1,7	2	0,6	8,7
Kymenlaakso	11	0,8	2	0,6	18,2
Ulkomaat	23	1,7	1	0,3	4,3
Etelä-Savo	9	0,7	1	0,3	11,1
Etelä-Pohjanmaa	5	0,4	1	0,3	20,0
Kainuu	4	0,3	1	0,3	25,0
Keski-Pohjanmaa	4	0,3	1	0,3	25,0
Ahvenanmaa	1	0,1	1	0,3	100,0
Satakunta	11	0,8	–	–	–
<i>Yhteensä</i>	<i>1 349</i>	<i>100,0</i>	<i>352</i>	<i>100,0</i>	<i>26,1</i>

* Taulukossa taiteenalojen järjestysperusteena on niiden prosentuaalinen osuus myönnoistä.

Vuonna 2017 apurahojen kokonaissummasta 70,2 prosenttia (307 390 €) myönnettiin Uudellemaalle (taulukko 8). Toiseksi eniten (6,6 %) rahasta sai Varsinais-Suomi. Sen sijaan Etelä-Savon osuus summasta jäi 0,1 prosenttiin (9 hakemusta, 1 myöntö) ja Satakunnan puhtaaseen nollaan (11 hakemusta). Haettujen ja myönnettyjen apurahasummien keskikoossa ei maakuntien välillä ollut suuria eroja. Uudenmaan hakusummien keskiarvo oli 2 325 euroa ja mediaani 1 500 euroa, kun muualla Suomessa vastaavat luvut olivat 2 318 euroa ja 1 600 euroa. Uudellamaalla myöntöjen keskiarvo oli 1 215 euroa ja mediaani 1 000 euroa, muissa maakunnissa keskiarvo 1 307 euroa ja mediaani 1 000 euroa. Uudellamaalla asuvien taiteilijoiden saamat liikkuvuusapurahat olivat siis keskimäärin hieman pienempiä kuin muualla maassa, mikä johtunee vähäisemmistä matkakustannuksista Suomen sisällä.

Taulukko 8. Liikkuvuusapurahahakemukset ja -myönnot vuonna 2017 maakunnittain (€, %)*

Maakunta	Haettu (€)	Osuus (%)	Myönnetty (€)	Osuus (%)	Keskiarvo (€)**	Mediaani (€)**
Uusimaa	2 057 219	65,7	307 390	70,2	1 215	1 000
Varsinais-Suomi	225 321	7,2	28 750	6,6	1 106	950
Pirkanmaa	239 574	7,6	23 100	5,3	1 216	1 000
Pohjois-Pohjanmaa	95 085	3,0	19 300	4,4	2 413	1 100
Lappi	83 392	2,7	11 900	2,7	1 488	1 350
Päijät-Häme	43 082	1,4	10 500	2,4	1 313	1 250
Keski-Suomi	82 414	2,6	8 900	2,0	1 780	1 400
Pohjois-Karjala	31 250	1,0	5 200	1,2	743	600
Keski-Pohjanmaa	14 106	0,5	5 000	1,1
Pohjois-Savo	55 750	1,8	3 700	0,8	1 850	1 850
Kanta-Häme	40 463	1,3	2 850	0,7	950	1 000
Pohjanmaa	25 815	0,8	2 500	0,6	833	1 000
Kymenlaakso	14 359	0,5	2 400	0,5	1 200	1 200
Etelä-Karjala	5 560	0,2	1 900	0,4	633	500
Kainuu	7 739	0,2	1 600	0,4
Ulkomaat	45 519	1,5	1 000	0,2
Etelä-Pohjanmaa	8 934	0,3	800	0,2
Ahvenanmaa	850	0,0	800	0,2
Etelä-Savo	20 969	0,7	500	0,1
Satakunta	35 462	1,1	–	–	–	–
<i>Yhteensä</i>	<i>3 132 863</i>	<i>100,0</i>	<i>438 090</i>	<i>100,0</i>	<i>1 241</i>	<i>1 000</i>

* Taulukossa maakuntien järjestysperusteena on niiden prosentuaalinen osuus myönnoistä.

** Keskiluvut on jätetty pois näkyvistä, jos tapauksia on vain yksi.

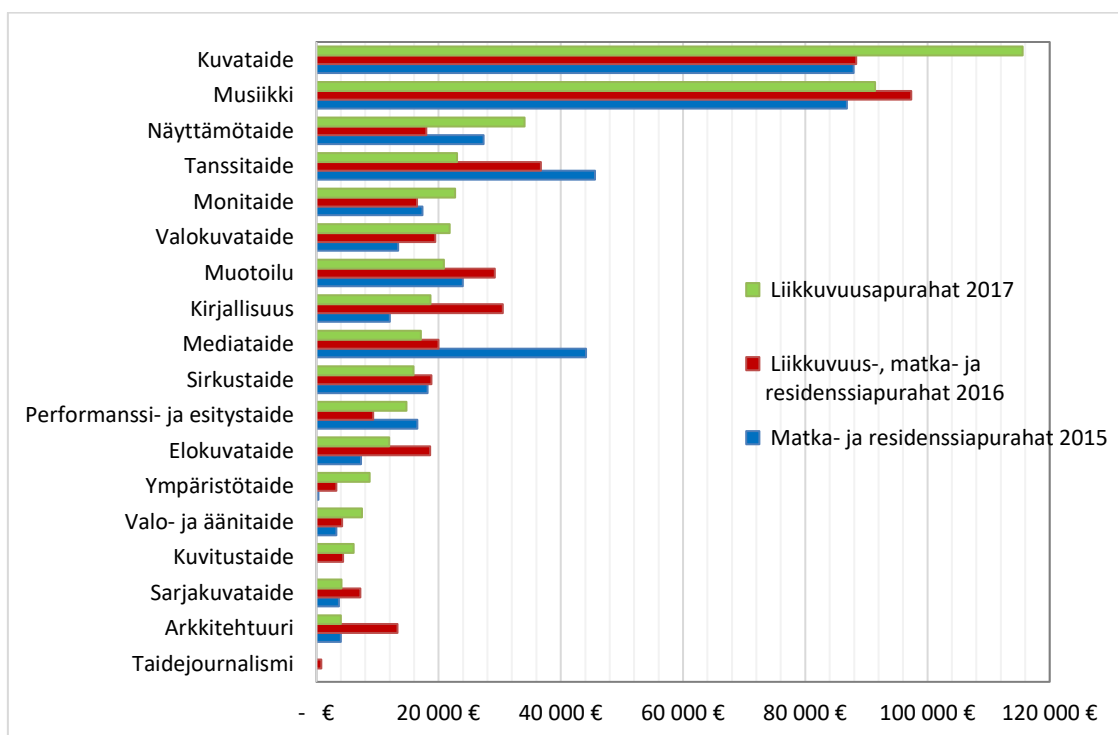
5.4 Liikkuvuusapurahojen vuotuinen vaihtelu: taiteenaloittainen ja maakunnittainen jakauma 2015–2017

Liikkuvuusapurahojen jakaumaa on syytä tarkastella yhtä vuotta pidemmän jakson ajalta. Lopulta melko pientä lukumäärää ja rahasummaa on jakamassa suuri määrä taiteenaloja ja maakuntia, jolloin yksi residenssiapuraha työskentelyosuuksineen voi heilauttaa merkittävästi prosenttijakaumaa. Vuosittaista vaihtelua apurahojen kohdentumisessa esiintyy lisäksi esimerkiksi biennaalien ja triennaalien sekä kansainvälisten tapahtumien painopistevalintojen takia; tässä aineistossa näkyi muutamien taiteenalojen kohdalla esimerkiksi vuonna 2017 Lontoossa järjestetty Nordic Matters -festivaali. Kuvio 3 osoittaa liikkuvuusapurahojen vuotuista vaihtelua. Kuviosta 4 puolestaan näkyy, kuinka vuosina 2015–2017 liikkuvuusapurahoina myönnettyt liki 1 286 000 euroa jakaantuivat taiteenalojen kesken²⁰. Verrattuna aiemmin esitettyyn vuotta 2017 koskevaan

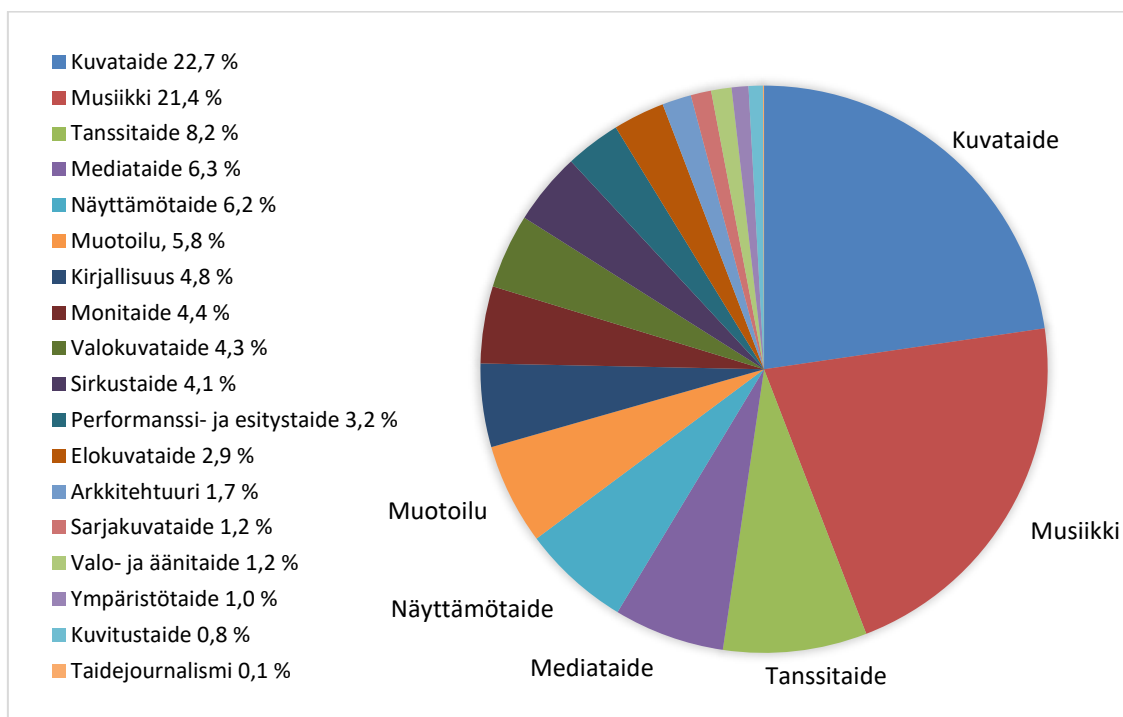
²⁰ Myöntösummat vuosina 2015–2017 olivat 411 900, 435 935 ja 438 090 euroa.

jakaumaan (taulukko 6) kahden eniten liikkuvuusapurahoja saaneen taiteenalan, kuvataiteen ja musiikin, järjestys ei muutu mutta edellisen osuus laskee muutaman prosenttiyksikön. Tanssitaide ohittaa näyttämötaiteen ja muitakin pieniä muutoksia ilmenee. Niidenkin taustalla voi kuitenkin vaikuttaa esimerkiksi taiteenalan tärkeä kansainvälinen biennaali tai kulttuurivientitapahtuma. Tässä selvityksessä ei ole ollut mahdollista tehdä kolmea useamman vuoden tarkastelua, jossa yksittäisten tapahtumien ja muiden piikkien vaikutukset tasoittuisivat varmemmin.

Kuvio 3. Liikkuvuusapurahat vuosina 2015–2017 taiteenaloittain (€)

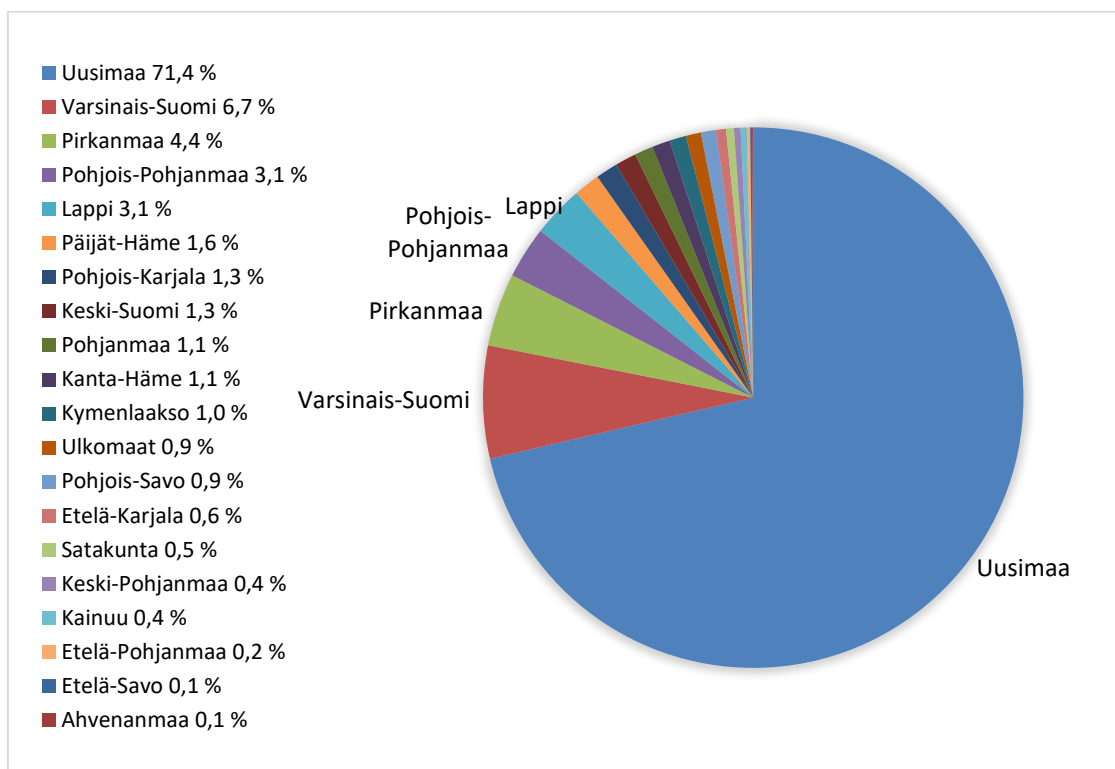

Kuvio 4. Liikkuvuusapurahat vuosina 2015–2017 taiteenaloittain (yhteensä 1,3 milj. €, %)*

Maakunnittainen tarkastelu osoittaa, että liikkuvuusapurahoja on myönnetty viime vuosina toistuvasti Uudellemaalle prosentuaalisesti enemmän kuin niitä on haettu. Vuosina 2015–2017 Uudenmaan prosentuaalinen osuus hakemuksista vaihteli 62,8:n ja 65,6:n välillä, myönnoistä 68,2:n ja 72,3:n välillä ja myönnetystä apurahasummasta 68,7:n ja 75,1:n välillä. Kolmivuotisjakson aikana Uudenmaan osuus myönnettyistä euroista oli 71,4 prosenttia (kuvio 5). Toiseksi eniten rahaa (6,7 %) myönnettiin Varsinais-Suomeen ja kolmanneksi tuli Pirkanmaa (4,4 %). Yhdeksän maakunnan osuus jäi alle yhden prosentin kokonaissummasta.

Kuvio 5. Liikkuvuusapurahat vuosina 2015–2017 maakunnittain (yhteensä 1,3 milj. euroa; %)

5.5 Kohdemaat 2015–2017

Hakemusten maantieteellistä kohdentumista on myös syytä tarkastella useamman vuoden ajalta, jotta kansainvälisten tapahtumien ohjelmistopainotusten, kulttuurivientikampanjoiden ja eri taiteenalojen eripituusin välein toistuvien tapahtumien vaikutus ta-soittuisi. Vuosina 2015–2017 liikkuvuusapurahaa haettiin yhteensä 118:aan eri maahan ja sitä myönnettiin 87 maahan²¹. Hakemuksia kohdistui näin ollen runsaaseen 60 prosenttiin YK:n jäsenvaltioista (193) ja tukea saatiin 45 prosenttiin niistä. Runsaat kaksi kolmasosaa sekä hakemuksista (67,8 %) että myönnoistä (69,0 %) suuntautui (maantieteellisen) Euroopan maihin²².

²¹ Kohdemaatieto perustuu SALAMA-rekisterin Päätös-sarakkeen kirjauksiin. Pienelle osalle hakijoista tarkkaa maatietoa ei saatu, sillä matkan maantieteellinen kohde oli ilmaistu aluetasolla ("Eurooppa" tai "Kaakkois-Aasia") tai sitä ei mainittu lainkaan (kuten "opiskelijavaihdon matka- ja asumiskustannukset"). Nimeltä mainittujen residenssien tai festivaalien tapahtumapaikat selvitettiin, jos ne eivät ilmenneet rekisteristä. Osa kirjauksista sisälsi useita kohdemaita (vaikkapa "Australia ja Uusi-Seelanti"), jotka on kaikki otettu laskennassa huomioon.

²² Molempiin lukuihin sisältyy selvästi alle yhden prosenttiyksikön jäävä osuus, jossa apuraha kohdentui sekä Eurooppaan että sen ulkopuolelle.

Taulukossa 9 on esitetty kymmenen suosituinta maata vuosien 2015–2017 hakemuksissa (3 644) ja myönnoissä (1 169). Saksa johtaa selkeästi kumpaakin listaa, ja sen osuus myönnoistä (13,1 %) on hieman suurempi kuin hakemuksista (11,6 %). Toisena tulee Yhdysvallat liki 10 prosentin osuuksilla. Seuraavat kolme maata sekä hakemuksissa että myönnoissä, joskin hieman eri järjestyksessä, ovat Ranska, Italia ja Iso-Britannia. Johtoviisikko on muutoin sama kuin 2000-luvun alun matka-apurahoissa, mutta Ruotsin tilalle on noussut Iso-Britannia. Vuosina 2000–2004 viiden kärki hakemuksissa oli Saksa, Yhdysvallat, Ruotsi, Ranska ja Italia ja myönnoissä Saksa, Yhdysvallat, Ranska, Ruotsi ja Italia (Karttunen 2005, 26). Taiteenaloittain kohdemaissa on jonkin verran vaihtelua. Vuosina 2015–2017 kahdella suurimmalla liikkuvuusapuraha-alalla, kuvataiteessa ja musiikissa, Saksa oli ykkösenä sekä hakemusten että myöntöjen lukumäärissä, ja se painottui näillä aloilla myös vahvemmin kuin taiteenaloilla keskimäärin.

Taulukko 9. Kymmenen suosituinta kohdemaata liikkuvuusapurahahakemuksissa ja -myönnoissä 2015–2017

Hakemukset			Myönnot		
	Lkm	%	Lkm	%	
1. Saksa	422	11,6	1. Saksa	153	13,1
2. Yhdysvallat	356	9,8	2. Yhdysvallat	114	9,8
3. Italia	277	7,6	3. Ranska	105	9,0
4. Ranska	269	7,4	4. Iso-Britannia	77	6,6
5. Iso-Britannia	222	6,1	5. Italia	72	6,2
6. Ruotsi	162	4,4	6. Japani	46	3,9
7. Espanja	137	3,8	7. Ruotsi	44	3,8
8. Venäjä	129	3,5	8. Tanska	40	3,4
9. Japani	124	3,4	9. Espanja	39	3,3
10. Tanska	87	2,4	10. Islanti	36	3,1
10. Viro	87	2,4			
<i>Kaikki yhteensä</i>	<i>3 644</i>	<i>100,0</i>	<i>Kaikki yhteensä</i>	<i>1 169</i>	<i>100,0</i>

6 VERTAILUTAUSTAA LIIKKUVUUSAPURAOILLE: KOHDEAPURAOJEN KÄYTTÖ ULKOMAILLA 2017

Kuten raportin alussa todettiin, työskentely- ja kohdeapurahojen kohdentumista ulkomailla tapahtuvaan työskentelyyn tai hankkeisiin ei ole Taikessa seurattu järjestelmällisesti. Valtakunnallisten kohdeapurahojen tapauksessa on Taiken sähköisessä asiointi- ja asianhallintajärjestelmässä ollut vuodesta 2017 lähtien (vuonna 2016 tehdyt hakemukset) lähtien valintaruutu, jonka kautta hakija voi ilmoittaa, jos hanke tai sen osa tapahtuu ulkomailla²³. Tätä aiemmista apurahoista tieto on erikseen poimittava järjestelmään kirjattuna käyttötarkoituksesta (esimerkiksi ”Avajaiset Milanossa”), jossa kuitenkin liikkuvuusulottuvuutta on tuotu esiin vaihtelevasti. Tämä näkyy selvästi, kun vertaa Taikessa tehtyjen kirjausten ja hakijoiden rastitusten kautta saatuja käsityksiä vuoden 2017 tilanteesta. Lisäksi erot ovat joillain taiteenaloilla suurempia kuin toisilla. Päätöskirjauksesta poimitun tiedon mukaan vuonna 2017 valtakunnallisista kohdeapurahoista kohdistui ainakin osin ulkomailla tapahtuviin hankkeisiin 161 200 euroa, kun valintaruudun perusteella summa nousee kolminkertaiseksi, 483 550 euroon (edellä taulukossa 1 on käytetty jälkimmäistä tietoa).

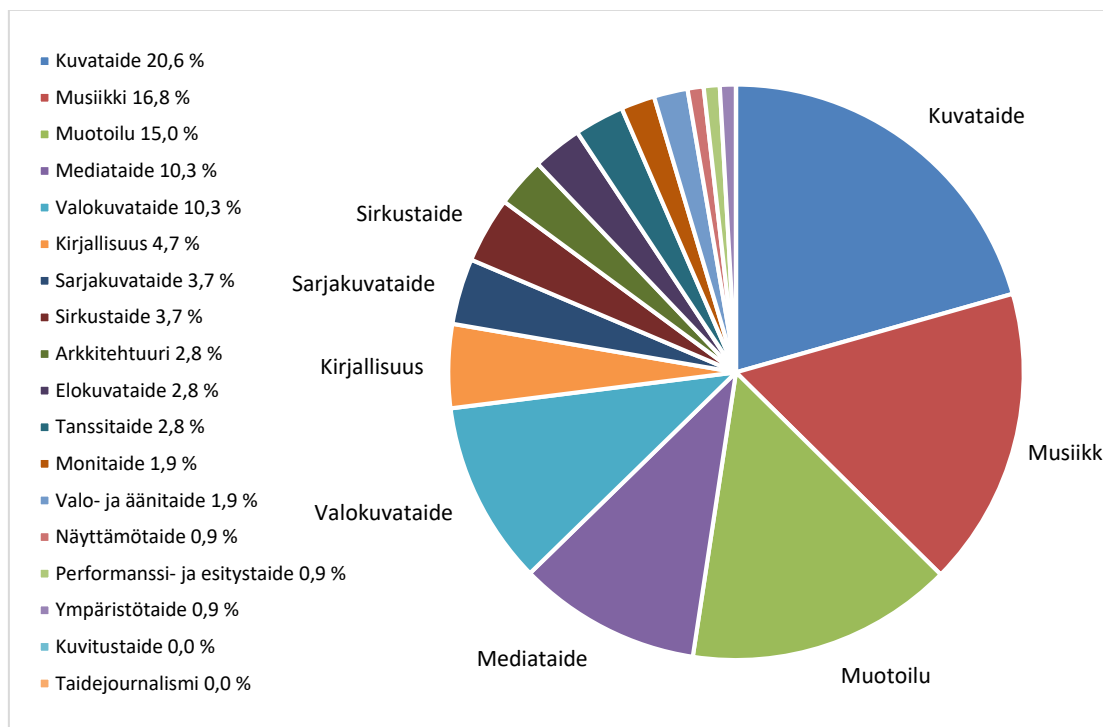
Vuoden 2017 valtakunnallisista kohdeapurahoista 107²⁴ (14,3 %) oli hakijan ilmoituksen (valintaruutu) mukaan suunniteltu toteutettavaksi osin tai kokonaan ulkomailla. Taiteenaloittain myöntöjä oli eniten kuvataiteessa (22 kappaletta), musiikissa (18 kappaletta) ja muotoilussa (16 kappaletta). Yhteensä näiden kolmen taiteenalan osuus ulkomailla toteutettavista hankkeista oli yli puolet (52,4 %). Näyttämö-, performanssi- ja esitys- sekä ympäristötaiteen aloilla myöntöjä oli kullakin taiteenalalla vain yksi, kuvitustaiteeseen ja taidejournalismiin ei kohdistunut yhtään ulkomailla tapahtuvaksi rastittua myöntöä (kuviot 6).

Ulkomailla toteutettavien hankkeiden osuus kaikista taiteenalan kohdeapurahalla tuetuista hankkeista (lkm) oli suurin valo- ja äänitaiteen (33,3 %), sirkustaiteen (30,8 %) ja muotoilun (28,1 %) aloilla (kuviot 7). Myöntöjen lukumäärä taiteenaloittain vaihteli kuitenkin suuresti. Valo- ja äänitaiteen 6 myönnöstä 2 kohdistui ulkomailla toteutettavaan hankkeeseen. Sirkuksen 13 apurahasta 4 ja muotoilun 57:stä 16 kohdistui ulkomailla toteutettavaan hankkeeseen. Toista ääripäätä edustivat näyttämötaide, kuvitus ja taidejournalismi. Kuvituksessa kohdeapurahoja myönnettiin yhteensä 24 ja taidejournalismissa 3, mutta yhteenkään suunnitelmista ei sisällynyt toimintaa ulkomailla.

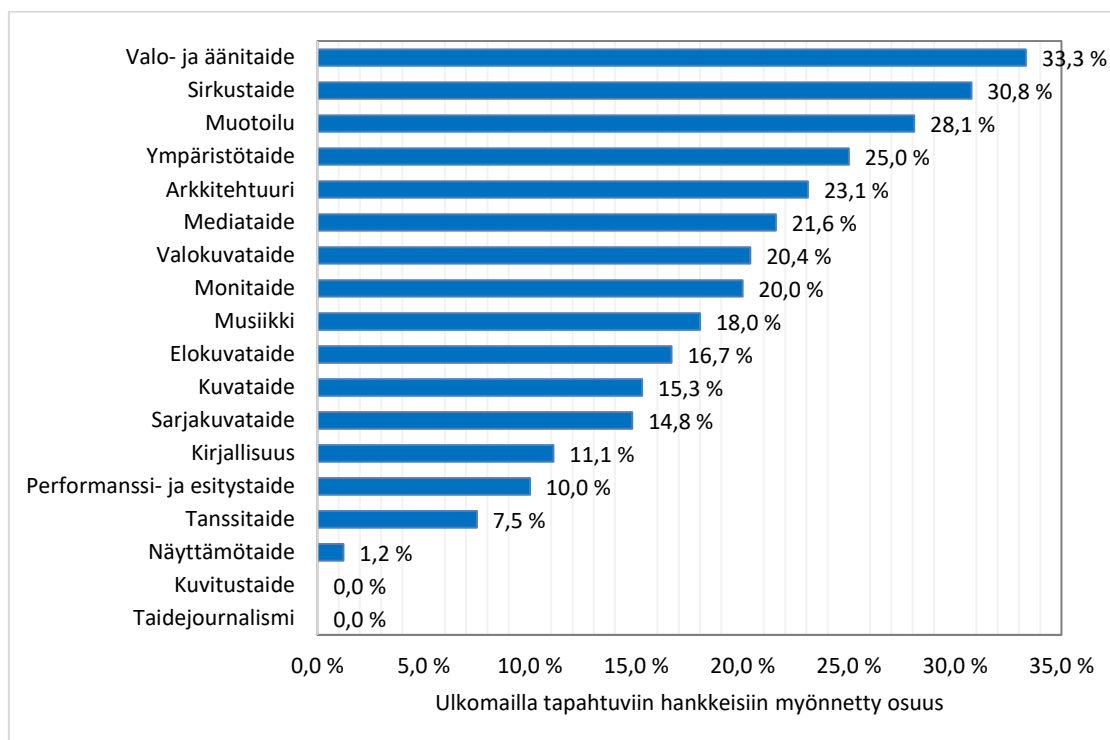
²³ Taiken sisäinen kansainvälisiä tukia pohtinut työryhmä (2013) ehdotti, että apurahan suunniteltu käyttö ulkomailla kirjattaisiin käyttötarkoitukseen. Kirjaamiskäytäntö laajentui vuonna 2018 kattamaan kaikki kohdeapurahat sekä erityisavustukset.

²⁴ Luku sisältää päällekkäisyyksiä, sillä hakijat ovat voineet hakea apurahaa useammalta taiteenalalta. Vuonna 2017 saajista 105 oli merkinnyt toteuttavansa hankkeen tai sen osan ulkomailla.

Kuvio 6. Ulkomailla tapahtuviin hankkeisiin myönnettyjen valtakunnallisten kohdeapurahojen jakauma vuonna 2017 taiteenaloittain (yhteensä 107 kpl; %)

Kuvio 7. Ulkomailla tapahtuviin hankkeisiin myönnetty osuus valtakunnallisista kohdeapurahoista eri taiteenaloilla vuonna 2017 (lkm, %)

Euromääräisesti vuonna 2017 valtakunnallisia kohdeapurahoja myönnettiin ulkomailla tapahtuviin hankkeisiin eniten musiikin, muotoilun ja kuvataiteen aloille (taulukko 10). Yhteensä ulkomailla tapahtuviin hankkeisiin myönnettiin kohdeapurahoja 483 550 euroa, mikä oli 15,5 prosenttia kohdeapurahojen kokonaissummasta.

*Taulukko 10. Ulkomailla tapahtuviin hankkeisiin myönnetyt valtakunnalliset kohdeapurahat vuonna 2017 taiteenaloittain (€, %)**

<i>Taiteenala</i>	<i>Kohdeapurahat yhteensä (€)</i>	<i>joista ulkomailla tapahtuviin hank- keisiin myönnetyt</i>	
		<i>(€)</i>	<i>(%)</i>
Musiikki	535 000	111 500	20,8
Muotoilu	277 000	83 700	30,2
Kuvataide	483 300	79 700	16,5
Valokuvataide	253 380	41 950	16,6
Mediataide	112 500	30 000	26,7
Arkkitehtuuri	97 000	23 500	24,2
Kirjallisuus	175 000	21 000	12,0
Sarjakuvataide	128 000	20 000	15,6
Sirkustaide	51 000	18 000	35,3
Tanssitaide	231 000	16 000	6,9
Elokuvataide	92 000	12 200	13,3
Monitaide	56 500	8 000	14,2
Performanssi- ja esitystaide	45 000	5 000	11,1
Valo- ja äänitaide	20 000	5 000	25,0
Ympäristötaide	19 000	5 000	26,3
Näyttämötaide	314 000	3 000	1,0
Monikulttuurisuus	124 000	–	–
Kuvitustaide	95 000	–	–
Taidejournalismi	10 000	–	–
<i>Kaikki alat</i>	<i>3 118 680</i>	<i>483 550</i>	<i>15,5</i>

* Taulukossa taiteenalojen järjestyserusteena on ulkomaisten hankkeiden euromäärä. Tieto apurahan käytöstä ulkomailla on peräisin hakijan hakuvaiheesta antamasta ilmoituksesta (rasti valintaruutuun).

Liikkuvuusapurahojen ja ulkomailla tapahtuviin hankkeisiin myönnettyjen valtakunnallisten kohdeapurahojen jakautumisen suurimmat erot näkyvät muotoilun ja näyttämötaiteen kohdalla. Näyttämötaide sai vuoden 2017 liikkuvuusapurahoista 7,8 prosenttia (34 050 €), mutta kohdeapurahoista sen osuus jäi 0,6 prosenttiin (3 000 €). Muotoilun vastaavat osuudet olivat 4,8 prosenttia (20 850 €) ja 17,3 prosenttia (83 700 €).

7 LIKKUVUUSTUEN KEHITTÄMISVAIHEET JA -TARPEET

7.1 Tukimuodon kehittäminen Taiken aikana

Taike on viime vuosina kehittänyt liikkuvuuteen ja kansainvälistymiseen korvamerkittyjen apurahojen jakoa muuttamalla hakuaikoja, käyttötarkoitusta ja päättäjää. Monet muutoksista ovat perustuneet Taiken sisäisen työryhmän vuonna 2013 tekemiin ehdotuksiin. Työryhmä tarkasteli kansainvälisen toiminnan apurahoja ja avustuksia ensisijaisesti taiteilijan ja taiteen kentän, siis viraston asiakkaiden, tarpeiden näkökulmasta. Toiseksi virkamiehistä koostuva ryhmä pyrki hallinnon tehostamiseen, entistä parempaan koordinointiin ja päällekkäisen työn vähentämiseen organisaation sisällä. (Taiteen edistämiskeskus 2013b, 16.)

Viitaten avustushakemusten päällekkäisyyteen ja tarpeeseen selkeyttää tukijärjestelmää työryhmä esitti, että kansainvälisen kulttuurityön, -viennin ja -vaihdon apurahoista ja avustuksista luovuttaisiin. Nämä tukimuodot poistettiin, ja niihin suunnatut määrärahat siirrettiin jaettaviksi matka- ja residenssiapurahoina ja -avustuksina. Matka-apurahojen päätöskierroksia työryhmä esitti supistettavaksi neljästä kolmeen vuodessa, ja näin tehtiinkin hallinnon keventämiseksi. Työryhmän ehdotusta matka-apurahan myöntöperusteiden laajentamista koskemaan tutustumismatkoja kokeiltiin, mutta siitä luovuttiin, kun sen todettiin johtavan päällekkäisyyteen kohdeapurahojen kanssa ja aiheuttavan sekaannusta hakijoiden keskuudessa ja ylimääräistä työtä virastossa.

Työryhmä katsoi, että matka- ja residenssiavustusten ja -apurahojen päätöksenteossa tulisi jollain tavalla hyödyntää vertaisarviointia. Matka- ja residenssiapurahojen yhdistämistä ei vielä esitetty, mutta sen tapahduttua vuonna 2017 liikkuvuusapurahat siirtyivät kokonaisuudessaan vertaisarvioinnin piiriin. Vuoden 2018 loppupuolella liikkuvuusapurahat siirtyivät takaisin johtajan päätettäväksi. Vertaisarvioitsijoiden päätösprosessi ei ole hallinnollisesti ketterä vaihtoehto, sillä se edellyttää toimikunnan kokoontumista ja kokousjärjestelyihin liittyvää hallinnollista työtä.

Vuoden 2013 työryhmä muistutti, että koska myös muita kuin liikkuvuuteen korvamerkittyjä tukia voidaan käyttää kansainvälisiin ja ulkomailla tapahtuviin hankkeisiin ja työskentelyyn, tästä mahdollisuudesta tulisi kertoa selkeämmin hakuilmoituksissa. Työryhmä kiinnitti niin ikään huomiota siihen, että matka-apurahojen myönnöt olisi hallinnon läpinäkyvyyden vaatimuksen mukaisesti julkaistava viraston verkkosivulla muiden apurahojen ja avustusten tapaan. Hakuilmoituksiin alettiin ensin kirjata, että tukia voidaan käyttää kansainvälisiin ja ulkomailla tapahtuviin hankkeisiin ja työskentelyyn, mutta nyttemmin kansainvälisyys mainitaan ilmoituksissa yhtenä hakemusten arviointiperusteista rinnan paikallisen, alueellisen ja valtakunnallisen vaikuttavuuden kanssa. Liikkuvuusapurahat julkistetaan nykyisin samanlaisella tiedotteella kuin muutkin apurahat.

Taiken sisäisen työryhmän vuonna 2013 tekemät ehdotukset on pääpiirteissään toteutettu – ja joistakin on jo peräydytty, kuten edellä on ilmennyt – mutta kaikilta osin ne eivät ole tuottaneet tavoiteltua muutosta. Liikkuvuusapurahan hakuprosessia pidetään yhä hallinnollisesti raskaana, eikä pienten palautusten ja muutosten ongelmaa ole kyetty täysin poistamaan. Taiken sisäisen tarkastustiimin taannoin esittämä toteamus pitää yhä paikkansa: liikkuvuusapurahan tapauksessa käytetyt hallinnolliset resurssit eivät edelleenkään ole suhteessa jaettavissa olevaan tukisummaan. Tarkastustiimin pääasiallinen tehtävä on valtionavustusten selvitysten käsittely, ja se on pohtinut tukimuodon hallinnointia erityisesti tästä näkökulmasta.

Liikkuvuusapurahojen suppeaksi määritelty käyttötarkoitus, johon myös vuoden 2013 työryhmä yritti puuttua, aiheuttaa yhä ongelmia. Taiken asiakaspalvelu on saanut toistuvasti kysymyksiä mahdollisuudesta hakea tukea nykyistä joustavampiin tarkoituksiin. Asiakaspalvelulta on tiedusteltu muun muassa mahdollisuudesta saada tukea eri maiden välillä tapahtuvaan matkaan, jos lähtömaa on jokin muu kuin Suomi, sekä ulkomailta Suomeen tulevien taiteilijoiden matkakustannuksiin. Ulkomaiset yhteisöt puolestaan tiedustelevat mahdollisuuksia hakea apurahaa esimerkiksi festivaalilleen kutsumansa suomalaisen taiteilijan matkustamiseen Suomesta kohdemaahan. Asiakaspalvelutiedustelut osoittavat ylipäättään, että liikkuvuusapurahan haku- ja myöntöperusteita on tarpeen selkeyttää; samaa kertovat useat käyttötarkoitukseltaan väärin kohdistetut hakemukset.

7.2 Liikkuvuusapurahan saajien kokemuksia

Taike on kerännyt liikkuvuusapurahan saajien kokemuksia tukimuodon toimivuudesta apurahan selvitysraportoinnin yhteyteen liitettyllä kyselyllä. Lomake otettiin käyttöön loppuvuodesta 2016, joten tässä selvityksessä käytettävissä ollut aineisto koskee valtaosin liikkuvuusapurahaa vuonna 2017 saaneita. Kyselyaineisto on julkaisematonta ja tarkoitettu Taiken sisäisen kehittämistyön tueksi. Lomakkeella kysytään muun muassa tuen merkitystä saajan uran kannalta sekä näkemyksiä apurahan haku- ja päätösprosessista.

Vuonna 2017 liikkuvuusapurahaa saaneista 157 henkilöä vastasi kyselyyn. Heistä lähes 70 prosenttia asui Uudellamaalla, mikä vastaa osapuilleen maakunnan osuutta apurahansaajista. Vastaajien mukaan apuraha mahdollisti ennen kaikkea matkustamisen, mutta lähes yhtä tärkeänä he näkivät tuen taiteellista työtä edistävän ja kannustavan vaikutuksen. Valtaosa vastaajista kertoi onnistuneensa tuen myötävaikutuksella toteuttamaan hankkeen, jota varten liikkuvuustuki oli haettu. Apurahan koettiin edistävän kansainvälistä verkostoitumista. Apurahan turvin toteutettu matka oli poikinnut useammalle vastaajista tulevia työskentelymahdollisuuksia kohdemaassa tavattujen kumppanien kanssa.

Liikkuvuusapurahan päätösprosessiin suhtautuivat kriittisesti ensisijaisesti ne tuensaaajat, jotka olivat jättäneet hakemuksensa ennen marraskuun puolessavälissä päättynyttä hakua. Marraskuun hakua koskevat päätökset tehdään yleensä joulukuussa, mutta joskus hakemusten käsittely on kestänyt kevääseen, jolloin saatu tieto tukipäätöksestä on koettu myöhäiseksi ja prosessi liian hitaaksi. Moni tekee matkan omalla taloudellisella riskillään jo ennen tietoa myönteisestä tukipäätöksestä.

Vastaajat toivoivat euromääräisesti suurempia liikkuvuusapurahoja ja useampia päätöskertoja vuodessa. Silti tuolloisetkin apurahat koettiin tärkeiksi, vaikka ne usein jäivät muutaman sadan euron suuruiseksi, ja osa katsoi olevan tarvetta hyvin pienillekin rah summille. Vastauksissa pohdittiin myös mahdollisuutta lähteä matkalle ilman kutsua, luomaan verkostoja ja tätä kautta hankkimaan mahdollisuuksia myöhempiä esiintymisiä tai yhteistyöhankkeita varten. Kuten edellä todettiin, Taikessa kokeiltiin tutustumis- ja verkostoitumismatkojen sallimista, mutta siitä luovuttiin, koska se vaikeutti entisestään hallinnointia ja päätöksentekoa.

Taiken ja Cuporen tuottamassa *Taiteen ja kulttuurin barometrissä 2018* taiteilijavastaajat pitivät Taiken ja muiden tahojen myöntämiä matka-apurahoja erityisen tärkeänä liikkuvuuden tukimuotona. Tukea myöntävät organisaatiot puolestaan olivat todenneet matka-apurahojen kysynnän kasvaneen merkittävästi viimeisten kymmenen vuoden aikana. Tukea oli myös oltava myönnettävissä entistä tiiviimpään tahtiin, sillä nopea reagointi on olennaista liikkuvuuden edistämässä. Taiteilijat korostivat, että hakuajoja olisi oltava usein ja päätöksenteon olisi tapahduttava nopeasti, jotta ei menetettäisi tarjoutuneita tilaisuuksia. Lisäksi he toivoivat joustoa ja väljyyttä tuen käyttötarkoituksiin. (Hirvi-Iljäs ym. 2019, 5, 38, 76 & 125.)

8 KEHITTÄMISKOHTEITA JA -EHDOTUKSIA AINEISTOHAVAINTOJEN POHJALTA

8.1 Liikkuvuuteen suunnatun tukimuodon yksinkertaistaminen

Verrattuna muihin Taiken tukimuotoihin liikkuvuusapurahoihin vuosittain käytetty määräraha on vähäinen, osapuilleen prosentoin luokkaa kokonaistuesta. Apurahat ovat keskikooltaan pieniä, mutta niitä myönnetään lukumääräisesti paljon, ja niihin tulee runsaasti hakemuksia. Virastossa tämä aiheuttaa painetta keksiä keinoja keventää niitä koskevaa päätöksentekoa ja hallinnointia. Matkustaminen on tuen kohteena siitä erityinen, että tarpeita ja tilaisuuksia siihen syntyy usein pikaisesti, joten tarvitaan useita hakukertoja vuodessa ja nopeaa, matalarakenteista päätöksentekoa. Tukiprosessi toimii, jos hakemukset ovat helppolukuisia, lisätietopyyntöihin ei ole tarvetta ja myöntämisen perusteet ovat selkeät ja yksinkertaiset. Sama koskee tukien käytön selvittämistä. Suosituksena on siis selkeyttää ja yksinkertaistaa myöntöperusteita, haku- ja päätöksentekoprosessia sekä tuen käytön seurantaa. Mikäli tuen hakeminen ja sen hallinnointi saataisiin sujuvoitettua, voitaisiin päätöskertoja vuoden aikana jopa lisätä, mihin hakijoilla tuntuu olevan tarvetta. Vuonna 2017 liikkuvuusapurahahakemuksia tuli yhteensä noin 1 350 kappaletta lukumäärän vaihdelta päätöskertaa kohti vajaasta 200:sta runsaaseen 530:een. Useampi käsittelykerta vähentäisi yksittäisten päätöskierrosten kuormaa.

Taikessa tehtiin liikkuvuustukeen vuonna 2018 jo useita edellä ehdotetun suuntaisia muutoksia, joiden toivotaan yksinkertaistavan ja nopeuttavan käsittelyprosessia. Kuten tukimuodon esittelyssä edellä ilmeni, apurahasumman alaraja ensiksikin nostettiin tuhanteen euroon. Toiseksi apurahasummiin tuotiin porrastus, mikä tarkoittaa sitä, että haettavat summat voidaan pyöristää matkalippujen ja majoitus- ja residenssimaksujen yhteenlaskun jälkeen ylöspäin sisällyttämällä budjettiin työskentelyä. Apurahat myönnetään pääsääntöisesti yhden, kahden, kolmen, neljän tai viiden tuhannen euron suuruisina. Liikkuvuusapurahat palautettiin lisäksi johtajan päätettäväksi. Tätä ennen kokeiltiin lyhyen aikaa päätöksentekoa vertaisarviointina moninaisuuden ja liikkuvuuden toimikunnassa, mutta tämä käytäntö on väistämättä hallinnollisesti melko raskas ja aikaa vievä.

Liikkuvuustukeen tehtyjen muutosten jälkeen Taikkeen tuli vuodenvaihteessa 2018–2019 ennätysmäärä apurahahakemuksia. Samaan aikaan hakijoiden apuraha koskevat kysymykset lisääntyivät. Hakijoilla on epätietoisuutta esimerkiksi siitä, millä perusteella elinkustannukset matkojen yhteydessä mitoitetaan tai myönnetäänkö apuraha enää residenssissä työskentelyyn. Apuraha on myös haettu aiempaa useammin tutustumismatkoihin, vaikka tukea ei hakuilmoituksen mukaan edelleenkään myönnetä tähän tarkoitukseen. Ylipäätään vaikuttaa siltä, että hakemiseen ja hakemuksiin liittyvä epätietoisuus on uudistuksen myötä kasvanut. *Taiteen ja kulttuurin barometrissä 2018* todettiin,

että tiedottaminen kuuluu liikkuvuustukien keskeisiin kehittämistarpeisiin (Hirvi-Ijäs ym. 2019, 76). Käsillä olevan selvityksen perusteella voisi sanoa, että ongelmana on paitsi tiedon saatavuus myös usein sen monimutkaisuus ja vaikeatulkintaisuus.

Selvityksessä läpikäydyn aineiston perusteella yhtenä vaihtoehtona olisi ehdottaa, että residenssi- ja matka-apurahat erotettaisiin toisistaan, siis tältä osin palattaisiin vanhaan malliin. Residenssiapurahojen profiili näyttäytyi vuoden 2017 aineiston valossa hieman epämääräisenä; esimerkiksi työskentelyyn myönnettyä osuutta oli välillä vaikea erottaa päätöksistä, ja se näytti usein varsin pieneltä. Ylipäätään residenssiapurahat vaikuttivat alimitoitetuilta esimerkiksi suhteessa *Taiteen ja kulttuurin barometrissä 2018* esiin tulleisiin perheellisten taiteilijoiden tarpeisiin (Hirvi-Ijäs ym. 2019, 76). Hahmottelemamme ehdotuksen mukaan residenssiapurahoja voitaisiin jatkossa myöntää kaksi kertaa vuodessa, siis harvemmin kuin matka-apurahoja mutta useammin kuin muita apurahoja.

Taikessa vuoden 2018 lopulla tehtyjen muutosten jälkeen residenssituen tilanne ei ole kaikilta osin aivan selkeä, tai siitä ei voi sanoa mitään lopullista, ennen kuin ensimmäinen uuden ohjeistuksen mukainen jakoluettelo julkaistaan. Hakuilmoituksen mukaan liikkuvuusapurahaa voidaan myöntää ulkomaanmatkaan, jonka yhteydessä hakija työskentelee taiteilijaresidenssissä, ja osana liikkuvuusapurahaa voidaan tukea työskentelyä, jos hakija on sisällyttänyt hakemukseensa elinkustannuksia. Ilmoituksen voi tulkita niin, että pelkästään residenssityöskentelyyn apurahaa ei voisi saada. Nykyisestä ilmoituksesta on poistettu maininta, jonka mukaan työskentelyapurahan mitoituksessa voi nojata taiteilija-apurahan suuruuteen. Tämän voi ennakoida tarkoittavan, että jatkossa residenssiin menijöiden apurahat olisivat aiempaa pienempiä. Oma ehdotuksemme olisi ollut päinvastainen.

8.2 Liikkuvuustuen kulttuuripoliittisten tavoitteiden tarkentamisen ja kokonaisarvioinnin tarve

Liikkuvuuteen korvamerkittyjen tukien hakijamäärät ovat olleet kasvussa koko 2000-luvun ajan. Liikkuvuusapurahan hakijoita oli vuonna 2017 jo 1 115, ja he lähettivät Taikeen yhteensä 1 349 hakemusta. Taiteilijoiden keskuudessa tämän tyyppisen pienen ja nopean tuen tarve on ilmiselvästi vahva. Apurahansaajille tehdyn kyselyn perusteella pienekin tukisumman vaikutus voi olla yksittäiselle taiteilijalle merkittävä ja kauaskantoinen. Rahoittajan näkökulmasta liikkuvuustuen kulttuuripoliittisia tavoitteita ja kehittämisuuntia kannattaisi silti pohtia tarkemmin. Kun aiemmin tuen perusteeksi saattoi riittää matkustamisen mahdollistaminen, kansainvälisyyden ja liikkuvuuden arkipäiväistytyä tavoitteita olisi syytä täsmentää niin Taikessa kuin taidepolitiikassa kokonaisuudessaan.

Liikkuvuustuen taidepoliittisten tavoitteiden hahmottumattomuus liittyy laajempaan kysymykseen siitä, että Taike ei kenties ole vielä määritellyt riittävän selkeästi rooliaan

ja keinojaan kansainvälistymisen edistämässä. Asia nousi esiin, kun Sokka (2016) teki osana selvitystään Taiken ensimmäisistä kolmesta toimintavuodesta kyselyn sidosryhmille, jossa tiedusteltiin muun muassa viraston suoriutumista lakisääteisistä tehtävistään. Valtaosa vastaajista totesi viraston onnistuneen taiteilijoiden työskentelyedellytysten edistämässä ja taiteen kansallisessa edistämässä suhteellisen hyvin. Sen sijaan taiteen kansainvälisessä edistämässä onnistumista pidettiin jopa huonona ja Taiken roolin nähtiin jäävän epäselväksi. (Mts. 33.)

Taikella ei tällä hetkellä ole kansainvälisyyteen ja liikkuvuuteen päätyökseen keskittyvää henkilöä. Käynnissä oleva kulttuurin moninaisuuden ja liikkuvuuden kehittämisohjelma voisi tarjota tähän mahdollisuuden läänintaiteilijoiden kautta, jotka toteuttavat erilaisia projekteja vähintään kolmivuotisten kausiensa aikana. Ohjelman yhteydessä olisi mahdollista laatia nykyistä tarkemmat käsitteiden määritelmät ja kokonaistavoitteet Taiken toiminnalle taiteen ja taiteilijoiden kansainvälisyyden ja liikkuvuuden edistäjänä. Kehittämisohjelman yhteydessä voitaisiin myös tiivistää yhteistyötä valtionaputoiminnasta vastaavan taiteen tukemisen vastualueen ja kehittämisen vastualueen välillä. Valtionavustustoiminta on kirjattu kehittämisohjelmaan yhdeksi keinoksi saavuttaa asetetut tavoitteet, ja sen hyödyntäminen avaisi uusia mahdollisuuksia ohjelman toteutukseen. Kehittämisohjelma voisi myös tarttua selvitysaineiston esille nostamaan epäsuhtaan, että liikkuvuus ja sen rahoitus keskittyvät niin vahvasti Uudellemaalle ja että eräistä maakunnista tulee vain harvoja hakemuksia ja toisista taas vain harvat pääsevät läpi. Lapissa pitkään tehty ylijäräinen yhteistyö ja projektit näkyvät selkeästi maakunnan haku- ja myöntöprofiilissa, joten esimerkiksi sieltä voisi löytyä hyviä toimintamalleja.

Sokka (2016, 51) kehotti edellä mainitussa selvityksessään pohtimaan Taiken asemaa ja lakiin kirjattuja tehtäviä suhteessa muihin taiteen kansainvälistymistä eri taiteenaloilla toteuttaviin ja tukeviin elimiin, joista monet saavat valtion rahoitusta toimintaansa ja osa jakaa myös apurahoja. Onkin syytä koota yhteen muut liikkuvuustukia myöntävät tahot ja pohtia yhdessä työnjakoa eri organisaatioiden välillä. Osa niistä on ollut Taiken kumppanina kulttuurin moninaisuuden ja liikkuvuuden kehittämisohjelman osana toteutetuissa projekteissa, mutta toistaiseksi yhteistyö ei ole ulottunut tukipolitiikkaan asti. Taikkeen kantautuneen tiedon mukaan osa muista tukijoista on kuitenkin omaehtoisesti suuntautunut tukemaan sellaista, mikä jää viraston kohdennuksen ulkopuolelle (Väkiparta 2018).

Kansainvälisen toiminnan tukimuotojen ja muiden edistämiskeinojen arviointi ei koske pelkästään Taiketa vaan koko OKM:n hallinnonalaa ja valtiokonsernia. Kulttuuriviennin verkostoa koottiin vuonna 2011 päättyneen kulttuuriviennin strategiatyön yhteydessä, mutta sittemmin yhteydenpito näyttää laantuneen. Vaikka verkostomaista toimintaa eri organisaatioiden kesken on korostettu jo kauan, suunnitelmallinen yhteistyö on edelleen vähäistä. Tuen jakamisen perusteita tai tavoitteita ei ole yhteisesti mietitty tai arvioitu, millainen yhteistyö tuottaisi parhaiten etua tuen saajien, jakajien ja vaikuttavuuden kannalta. OKM:n tulisi omalla hallinnonalallaan tarkastella kriittisesti, onko kansainväliseen toimintaan valtionavustuksia jakavien organisaatioiden avustustoiminnassa pääl-

lekkäisyyksiä ja kuinka niiden tulisi profiloitua työnjaossa. Tarvittaisiin kenties jonkinlaista yhteistyöfoorumia, jossa kansainvälistymistä ja liikkuvuutta tukevat tahot voisivat muutaman vuoden välein keskustella painopisteistään ja työnjaostaan. Siellä rahoittajat voisivat myös yhdessä pohtia Taiteen ja kulttuurin barometrissä 2018 keskeisesti nousutta kysymystä siitä, kuinka pienentää matkustamisen hiilijalanjälkeä.

Käsillä oleva selvitys keskittyy yksityishenkilöiden tukemiseen, mutta yhteisöjen tarpeet olisi hyvä arvioida osana kansainvälisen tuen kokonaisuuden arviointia. Monissa kohdin tukimekanismeihin liittyvät kysymykset ovat samoja niin yksityishenkilöiden kuin yhteisöjen kohdalla, ja joidenkin toimintamuotojen tapauksessa yksityishenkilöiden ja yhteisöjen erottaminen toisistaan on keinotekoisia. Taikessa tunnustetaan vahva tarve yhteisöjen kiertuetuelle koskien sekä ulkomaita että kotimaata (Väkiparta 2018). Tukimuotoa harkittaessa on kiinnitettävä huomiota mahdollisiin päällekkäisyyksiin muiden Taiken yhteisötukimuotojen ja OKM:n myöntämien kulttuurivientitukien kanssa. *Taiteen ja kulttuurin barometrissä 2018* nousi selkeästi esiin, että myös yksittäiset taiteilijat tarvitsevat tukea liikkumiseen Suomen sisällä, mutta sen saaminen koettiin vaikeaksi, kun rahoittajaorganisaatiot olivat määritelleet tukensa kohdistumaan ulkomaille (Hirvi-Ijäs ym. 2019, 46). Kotimaisen liikkuvuuden tukea toivottiin vahvasti paitsi esittävien taiteiden myös musiikin ja visuaalisten taiteiden alueilla (mts. 50).

Ajankohta kokonaisvaltaisen arvioinnin tekemiseen on otollinen, sillä liikkuvuudesta on juuri tullut tarjolle ja on pian tulossa lisää tietoperustaa. Kuten edellä on tullut toistuvasti esiin, Cuporen ja Taiken yhteistyössä vuosittain toteutettavan *Taiteen ja kulttuurin barometrin teemana* on vuonna 2019 juuri liikkuvuus (Hirvi-Ijäs ym. 2019). Lisäksi Cupore tekee vuosina 2019–2020 kartoituksen eri taiteenalojen tiedotuskeskusten toiminnasta. Tiedotuskeskusten yhtenä tehtävänä on lisätä suomalaisen taiteen kansainvälistymistä, ja kuten sanottua, osa niistä myöntää myös apurahoja ja avustuksia. Cuporen kartoitus tehdään yhteistyössä tiedotuskeskusten kanssa, ja se koskee niiden toimintaa ja asemaa edustamallaan taiteenaloilla. Tämä antaa hyvää pohjaa pohtia liikkuvuuden tukemisen kulttuuripoliittisia tarkoituksia ja käytännön järjestelyitä.

Kun liikkuvuuden ja kansainvälistymisen edistämistä koskevaa tavoitteenasettelua tarkennetaan, Taikessa olisi syytä myös pohtia, miten toteumaa seurataan ja arvioidaan. Ulkomailla tapahtuviin hankkeisiin haettuja ja myönnettyjä tukia ei ole voitu tietopohjan puutteiden takia seurata kokonaisuudessaan systemaattisesti. Tämä on johtunut osin tiedonkeruusta ja kirjaamisesta, osin käytetystä asianhallintajärjestelmästä ja sen tarjoamista raportointimahdollisuuksista, kuten edellä on ilmennyt. Vuoden 2018 aikana Taikessa tehtiin uudistuksia, joiden ansiosta kerätään tietoa kaikkien kohdeapurahojen sekä erityisavustusten käytöstä ulkomailla. Kansainvälisyys ja kansainvälistyminen kuuluvat Taiken lakisääteisiin tehtäviin, joiden toteuttamista on kyettävä seuraamaan sujuvasti ja säännöllisesti. Seurannassa on tarpeen myös pitkä aikajänne, sillä esimerkiksi matkan aikana syntyneiden kontaktien vaikutus voi näkyä vasta vuosien kuluttua niiden luomisesta. Apurahojen pitkäaikaista vaikuttavuutta voidaan tarkastella esimerkiksi

muutaman vuoden välein tehtyjen kyselyiden tai haastatteluiden avulla (vrt. Heikkilä 2017).

LÄHTEET

- Heikkilä, Suvi (2017). Koettu vaikuttavuus: Suomen Kulttuurirahaston Satakunnan rahaston toiminta apurahansaajien kertomana. Turun yliopiston julkaisuja, sarja C, osa 446. Turku.
- Hirvi-Ijäs, Maria, Sokka, Sakarias, Rensujeff, Kaija & Kurlin, Ari (2019). Taiteen ja kulttuurin barometri 2018. Taiteilijoiden ja taiteen liikkuvuus. Cuporen verkkojulkaisuja 51. Helsinki: Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore. <https://www.cupore.fi/fi/julkaisut/cuporen-julkaisut/taiteen-ja-kulttuurin-barometri-2018-liikkuvuus>
- Karttunen, Sari (2005). Taidetoimikuntalaitoksen kansainväliset avustukset – Taiteilijoiden liikkuvuuden ja vierastalojen tuki 2000–2004. Työpapereita 43. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta, Tutkimusyksikkö.
- Karttunen, Sari & Lahtinen, Emmi (2017). Valtionavustukset kansainväliselle liikkuvuudelle. Esitys Taiken järjestöjen päivässä, 22.11.2017. Helsinki.
- Kontkanen, Riina, Saukkonen, Pasi & Mitchell, Ritva (2012). Vientiä, vaihtoa, vaikuttavuutta. Selvitys kulttuuri- ja tiedeinstituuttien merkityksestä Suomelle. Cuporen verkkojulkaisuja 12/2012. Helsinki: Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö.
- Kupoli (1992). Kulttuuripolitiikan linjat. Komiteamietintö 1992: 36.
- Laki Taiteen edistämiskeskukselta (30.11.2012/657), <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2012/20120657>.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2016). Tulostavoiteasia 14.12.2016. Taiteen edistämiskeskuksen tulossopimus vuosille 2017–2019. <https://minedu.fi/documents/1410845/4084740/2017-2019+Tulosopimus+Taike.pdf>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2017). Kulttuuripolitiikan strategia 2025. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:20. Helsinki.
- Opetusministeriö (2007). Onko kulttuurilla vientiä? ON! Esitys Suomen kulttuuriviennin kehittämisohjelmaksi 2007–2011. Opetusministeriön julkaisuja 2007:9. Helsinki.
- Sokka, Sakarias (2016). Kolmen vuoden kokemukset. Selonteko Taiteen edistämiskeskuksen toiminnasta. Helsinki: Taiteen edistämiskeskus. http://www.taike.fi/documents/10921/1094274/selonteko_taike_sokka.pdf/16cb6e5d-76f7-47fb-9c43-3d7058dbf435
- Taiteen edistämiskeskus (2013a). Kansainvälisen toiminnan tuet -työryhmä, väliraportti 10.6.2013. Taiken sisäinen raportti.

- Taiteen edistämiskeskus (2013b). Kansainvälisen toiminnan tuet -työryhmä, loppuraportti 1.10.2013. Taiken sisäinen raportti.
- Taiteen edistämiskeskus (2013). Päätös Taiteen edistämiskeskuksen itse ylläpitämästä ulkomaan residenssitoiminnasta ja taiteilijoiden kansainvälistymistuesta vuosille 2013-2016. Diaarinumero TKT/44/391/2013, 17.6.2013.
- Taiteen edistämiskeskus (2016). Työjärjestys. Diaarinumero TKT/1/012/2016.
- Taiteen edistämiskeskus (s.a.). Taiken tuki taiteen ja kulttuurin edistämiseen 2017. Taiteen edistämiskeskus: Helsinki. https://www.taike.fi/documents/1215167/0/vuositilasto_2017.pdf/0a339f6e-5142-e8ea-e078-8f5b11e9840a
- Tuomikoski-Leskelä, Paula (1977). Taide ja politiikka. Kansanedustuslaitoksen suhtautuminen taiteen edistämiseen Suomessa. Historiallisia tutkimuksia 103. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.
- Valtioneuvoston asetus Taiteen edistämiskeskuksista (727/2012), <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2012/20120727>.
- Väkiparta, Kirsi (2017). Sari Karttusen ja Emmi Lahtisen 20.11.2017 tekemä haastattelu.
- Väkiparta, Kirsi (2018). Kirjalliset kommentit 29.6.2018 päivättyyn käsikirjoitusluonnokseen.

LIITE 1. Muita liikkuvuuteen kohdistettua valtion tukea myöntäviä organisaatioita

OKM on ohjannut osan valtionavustuksistaan hallinnonalan virastojen tai valtionavustuksen nojalla yksityisoikeudellisten yhteisöjen jaettavaksi. Taiken ohella myös useat muut tahot jakavat valtionavustuksia ja ylläpitävät valtion rahoituksella ohjelmia edistääkseen taiteen ja taiteilijoiden liikkuvuutta. OKM:n delegeimia avustuksia myöntävät muun muassa Frame Finland, Kirjallisuuden vientikeskus FILL, Music Finland ja Suomen elokuväsäätiö (SES). OKM itse jakaa vuosittain yhteisöille suunnattua kulttuuriviennin avustusta, jonka tavoitteena on lisätä vientiä ja työpaikkojen syntymistä. Avustusmuoto on raportin alussa mainitun kulttuuriviennin kehittämisohjelman perua. Hakuilmoituksen mukaan (2018) tuettavat vientihankkeet voivat liittyä markkinointiin, myyntiin, tuoteteistamiseen tai kansainväliseen verkostoitumiseen sekä toimijoiden ja/tai tuotteiden brändin vahvistamiseen. Osa kulttuuriviennin avustuksista voidaan myöntää tukena Edinburgh Fringe -festivaalille osallistumiseen. Kulttuuriviennin hakemuksista ministeriö saa asiantuntijalausannon arviointiryhmältä, jonka kokoonpano tai valintaperusteet eivät käy ilmi hakuilmoituksen yhteydessä. OKM tukee myös eri maiden ystävyysseurojen toimintaa sekä erikseen kulttuurista ulkosuomalais-toimintaa ja suomalais-ugrilaisista kulttuuriyhteistyötä Venäjän kanssa. Ministeriö tarjoaa hanketukea myös yhteisöille, jotka edistävät vastavuoroiseen kumppanuuteen perustuvaa taide- ja kulttuurialan projektiyhteistyötä Venäjän kanssa.

Opetushallitus (OPH) jakaa kansainvälistymispalvelujen (vuoden 2016 loppuun asti CIMO) kautta EU-ohjelmien hanketukia liikkuvuuteen ja toimijoiden yhteistyöhön. Vuoden 2017 alusta OPH:ssa on ollut hallinnoitavana aiemmin OKM:stä jaettu kansallinen vastinraha suomalaistoimijoille, jotka menestyvät EU:n Luova Eurooppa -ohjelmassa. Luova Eurooppa -ohjelma (Creative Europe 2014–2020) tukee audiovisuaalisen alan, kulttuurialan ja luovien alojen eurooppalaista toimintaa ja yhteistyötä. Kulttuurin alaohjelmasta myönnetään vuosittaisilla hakukierroksilla avustuksia eurooppalaisille yhteistyöhankkeille, kirjallisuuden käännöshankkeille sekä eurooppalaisille verkostoille ja foorumeille. Vuosina 2014–2017 Kulttuurin alaohjelmasta on rahoitettu yhteensä 290 yhteistyöhanketta, joissa suomalaisia osallistujia on ollut mukana 38:ssä.²⁵

Frame tukee nykytaiteen ammattilaisten kansainvälistä toimintaa ja edistää toimijoiden yhteistyötä Suomessa ja ulkomailla. Säätiömuodossa toimiva Frame myöntää apurahoja kuvataiteen, valokuvataiteen, mediataiteen, taidekäsityön, sarjakuvataiteen, performanssin ja äänitaiteen aloille. Jatkuvassa haussa oleva matka-apuraha on suunnattu taiteilijoille, taiteen asiantuntijoille ja työryhmille. Kaksi kertaa vuodessa haettavaa projektiaapurahaa voivat hakea yhteisöt kansainväliseen näyttely- ja messutoimintaan. Lisäksi taiteilijat ja yhteisöt voivat hakea projektiaapurahaa kansainväliseen taidejulkaisuun.

²⁵ www.oph.fi.

Frame jakaa lisäksi matka-apurahaa ulkomaisille Suomeen matkustaville taiteen asiantuntijoille. Apurahan tarkoituksena on edistää nykytaiteen asiantuntijoiden kansainvälistä liikkuvuutta ja verkostoitumista sekä edistää suomalaisen taiteen ja taiteilijoiden kansainvälisiä esittämis- ja esiintymismahdollisuuksia.

Vuonna 2017 Framelle tuli 688 apurahahakemusta ja myönteisiä päätöksiä tehtiin yhteensä 183 kappaletta. Myönnettyistä apurahoista 113 oli henkilökohtaisia apurahoja, 27 työryhmien apurahoja ja 43 yhteisöapurahoja. Apurahaa sai kaikkiaan 297 taiteilijaa ja 17 asiantuntijaa. Framen vuonna 2017 myöntämä apurahasumma oli yhteensä 292 388 euroa. Apurahapäätökset perustuvat vertaisarviointiin. Apurahatoimikunta koostuu kahden vuoden välein vaihtuvista jäsenistä, jotka nimittää säätiön hallitus. Apurahatoimikunnan kokoonpano on julkinen.²⁶

Kirjallisuuden vientikeskus *FILI* edistää kirjallisuusvientiä toimimalla ammattikontaktien välittäjänä ja tuomalla yhteen Suomen kirjallisuuden kääntäjät. Järjestötaustainen *FILI* jakaa vuosittain käännostukia, matka-apurahoja ja promootiotukia. Matka-apurahaa voivat hakea muualla kuin Suomessa asuvat suomen, suomenruotsin tai saamen kielestä muille kielille kääntävät kääntäjät. Myös Suomessa asuvat, suomen, suomenruotsin tai saamen kielestä muille kielille kääntävät kääntäjät voivat hakea tukea ulkomaille suuntautuvaan työmatkaan. Matka-apurahaohjelman tarkoituksena on tukea käännöshankkeiden kannalta tärkeitä työmatkoja. Vuonna 2017 matka-apurahoja myönnettiin kolmella hakukerralla yhteensä 20 henkilölle. Myönnetty summa oli yhteensä 11 530 euroa. Matka-apurahoista päättää *FILIn* neuvottelukunta, jonka jäsenet ovat julkisia.²⁷

SES jakaa tukia tuotantoon, esitykseen ja levitykseen sekä kulttuurivientiin. Siitä, että OKM osoittaa säätiölle valtion varoja elokuvien valmistamisen ja jakelun tukemiseksi sekä elokuvakulttuurin edistämiseksi, on säädetty laissa (21.1.2000/28). Elokuvasäätiön myöntämät kulttuuriviennin tuet koostuvat hanketuesta, materiaalituesta ja matkatuesta. Hakuilmoituksen (2018) mukaan kulttuuriviennin matkatuki on tarkoitettu elokuvan tekijälle tai tuotantoyhtiölle matkakustannuksiin kansainväliseen elokuvatapahtumaan, jonka kilpailusarjassa tai muussa virallisessa ohjelmistossa tekijän tai tuotantoyhtiön elokuva esitetään. Matkatuen haku on jatkuva, ja vuonna 2017 päätöksiä tehtiin 11 kertaa. Hakemuksia tuli yhteensä 246 kappaletta, ja myönteisiä päätöksiä tehtiin 238 kappaletta. Matkatukea myönnettiin yhteensä 255 730 euroa. Päätöksen esittelevät kansainvälisen osaston suunnittelijat ja koordinaattorit, ja päätöksen esittelystä tekee toimitusjohtaja.²⁸

²⁶ www.frame-finland.fi.

²⁷ www.finlit.fi/fili.

²⁸ www.ses.fi.

Music Finland tukee alan toimijoita (2018) teosvientituen, Live-tuen²⁹ sekä Fast Track -ohjelman³⁰ kautta. Teosvientituella tuetaan suomalaisten musiikintekijöiden kansainvälistämisen ja teosviennin strategisia investointeja. Tuella kannustetaan musiikintekijöitä (kirjoittajia, säveltäjiä sekä tuottajia) ja kustantajia toteuttamaan erilaisia teosvientihankkeita. Niitä ovat hakuilmoituksen (2018) mukaan esimerkiksi tekijän uran kannalta merkittävät *co-write*- ja tapaamismatkat tai säveltäjän verkostoitumismatkat omien teostensa kantaesityksiin. Tukea voidaan myöntää myös muihin teosvientä edistäviin toimenpiteisiin, kuten Suomeen kutsuttujen ulkomaisten kirjoittajien matkakuluihin. Teosvientituki on haettavissa neljä kertaa vuodessa (2018). Vuonna 2017 teosvientitukea myönnettiin 27 musiikintekijälle. Hakemukset käsittelee Music Finlandin hallituksen asettama riippumaton asiantuntijaryhmä.³¹

Suoran, avoimessa haussa olevan tuen lisäksi useat valtion elimet tai valtion rahoitusta saavat tahot, kuten taiteen tiedotuskeskukset, kulttuuri-instituutit, lähetystöt, työ- ja elinkeinoministeriö sekä ulkoasiainministeriö edistävät taiteilijoiden liikkuvuutta ja kansainvälistymistä erilaisten ohjelmien, tapaamisten, kansainvälistymiskoulutusten ja verkostoitumismatkojen kautta, monesti yhteistyössä keskenään. Tällainen tuki on monesti verkostoissa syntyvää ja *in kind* -tyyppistä, jolloin sen täyttä rahallista arvoa ja lähdeä on vaikea osoittaa (vrt. Kontkanen, Saukkonen & Mitchell 2012, 48). Yhtenä esimerkkinä kulttuuri- ja tiedeinstituuttien viimeaikaisesta toiminnasta voidaan ottaa esiintyville taiteilijoille suunnattu TelePART-ohjelma, joka myöntää nopealla aikataululla enimmillään 1 000 euron tukea kansainvälisiin tilaisuuksiin reagoimiseksi. Hakemusten käsittelyaika on enintään kaksi viikkoa, ja päätökset tehdään yhteistyössä esittävän taiteen tiedotuskeskusten kanssa.³²

²⁹ Live-tuella tuetaan kiertueita, showcase-esiintymisiä ja muita yksittäisiä live-esiintymisiä, jotka ovat artistin tai yhtyeen kansainvälisen uran kehittymisen kannalta merkittäviä.

³⁰ Fast Track -ohjelmassa tuettava hanke voi olla esimerkiksi artistin tai tekijän kansainvälistyminen tai jokin merkittävä strateginen vientipanostus (esimerkiksi avaus uusille markkinoille).

³¹ www.musicfinland.fi.

³² www.applytelepart.com.